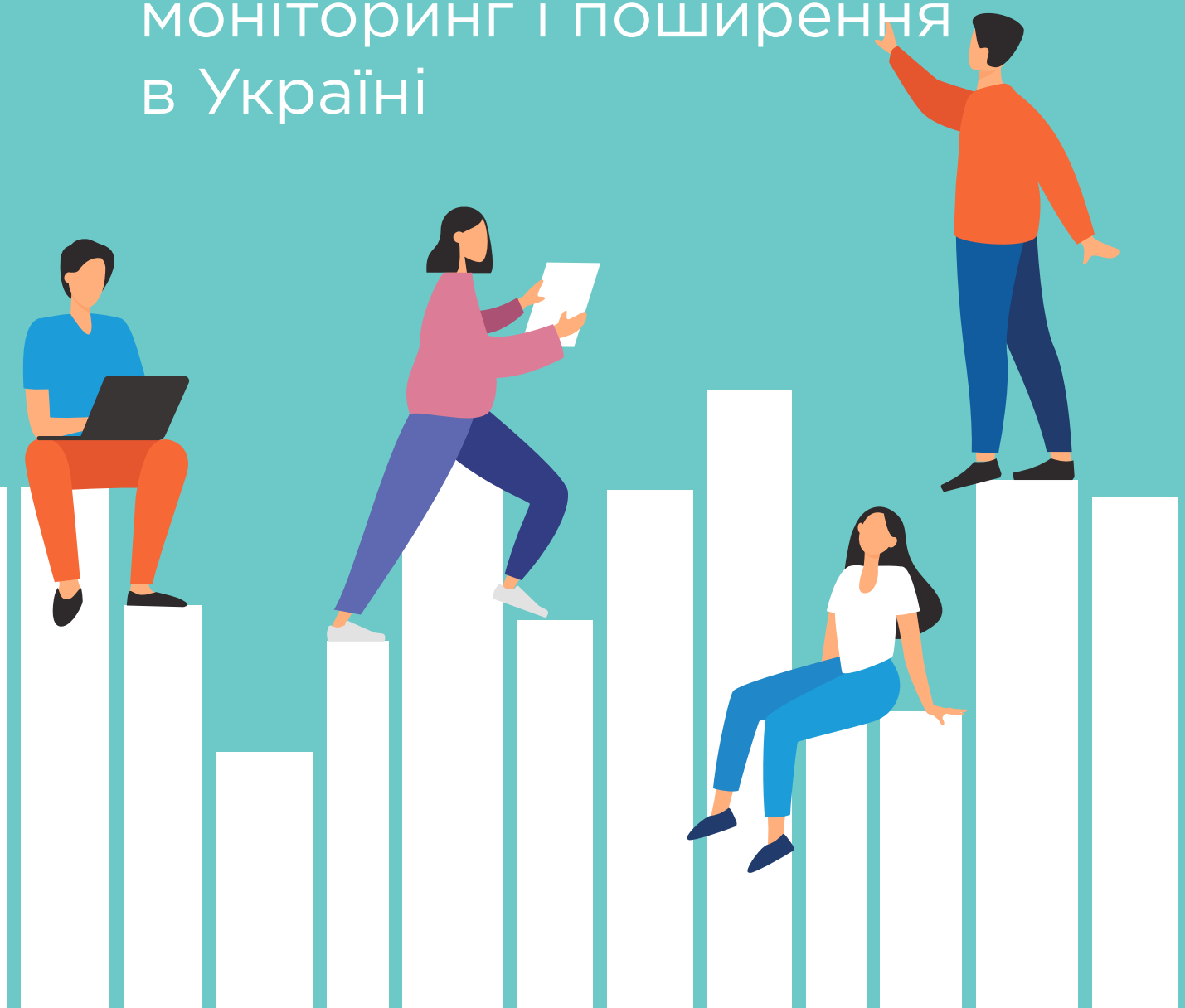

Посібник для розробників статистики

ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВІ ДАНІ:

збирання, аналіз,
моніторинг і поширення
в Україні

ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВІ ДАНІ: ЗБИРАННЯ, АНАЛІЗ, МОНІТОРИНГ І ПОШИРЕННЯ В УКРАЇНІ

Посібник для розробників статистики

ПОДЯКА

Цей посібник з питань збирання, аналізу, моніторингу та поширення ґендерно чутливих даних підготовлено в рамках проекту ООН Жінки «Ґендерна рівність у центрі реформ, миру та безпеки», що здійснюється за фінансової підтримки Швеції. У рамках співпраці проекту ООН Жінки з Офісом віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції передбачено надання технічної підтримки з розбудови спроможності Державної служби статистики України щодо можливостей збирання, обробки, аналізу та поширення ґендерної статистики та даних із розбивкою за статтю.

Посібник було підготовлено Лантоною Садо, міжнародною консультанткою, у співпраці з ГО «Український центр соціальних реформ» (УЦСР).

Окрема подяка висловлюється Державній службі статистики України (ДССУ), фахівці якої надали корисні рекомендації, максимально враховані у документі.

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ	6
-------------------	----------

ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ	7
--------------------------	----------

ПРО ЦЕЙ ПОСІБНИК	11
-------------------------	-----------

1. КОНТЕКСТ ПОСІБНИКА	13
1.1. Обґрунтування потреби в посібнику	14
1.2. Ключові ґендерні проблеми в Україні	15

2. ОГЛЯД БАЗОВИХ КОНЦЕПЦІЙ	17
2.1. Що таке ґендерна статистика?	18
2.2. Навіщо потрібна ґендерна статистика?	22
2.3. Ключові статистичні концепції	23

3. ВИРОБНИЦТВО ТА ПОШИРЕННЯ КРАЩОЇ ҐЕНДЕРНОЇ СТАТИСТИКИ	27
3.1. Визначення пріоритетних питань у сфері ґендерної статистики, актуальних для України	29
3.2. Визначення та оцінка наявних джерел даних	32
3.3. Ґендерна проблематика у процесі збирання даних: дослідження нових ініціатив	39
3.3.1. Використання даних переписів населення для кращої ґендерної статистики	39
3.3.2. Обстеження використання часу для потреб ґендерної статистики	40
3.3.3. Дані про насильство щодо жінок, які збираються за допомогою обстежень	42
3.3.4. Збирання даних щодо володіння активами з точки зору ґендерної перспективи	46
3.4. Як аналізувати ґендерну статистику та інтерпретувати дані	48
3.4.1. Деякі питання, пов'язані зі статистичними даними та розрахунком показників	50
3.4.2. Переваги даних обстежень/переписів населення для аналізу даних	53
3.5. Поширення ґендерної статистики	56

4. ҐЕНДЕРНІ ІНДИКАТОРИ ДЛЯ ПОТРЕБ МОНІТОРИНГУ ТА ЗВІТУВАННЯ	60
--	-----------

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА	74
----------------------------	-----------

ДОДАТОК 1. КЛЮЧОВІ ДОКУМЕНТИ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО ЧИТАННЯ	75
--	-----------

СКОРОЧЕННЯ

ВН ООН	Відділ народонаселення ООН
ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я
ВС ООН	Відділ статистики ООН
ГІС	геоінформаційні системи
ДЕСП ООН	Департамент економічних та соціальних питань ООН
ДСС	Державне статистичне спостереження
ДССУ	Державна служба статистики України
Євростат	Статистичний офіс Європейської Комісії
ЄЕК ООН	Європейська економічна комісія ООН
ЄС	Європейський Союз
ІГН	Індекс гендерної нерівності
ІДСД НАНУ	Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України
ІЛР	Індекс людського розвитку
ІСЮ	Інститут статистики ЮНЕСКО
КЛДЖ	Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок
МДО	Медико-демографічне обстеження
МІКС	Мультиіндикаторне кластерне обстеження
МОП	Міжнародна організація праці
МПС	Міжпарламентський союз
МСЕ	Міжнародний союз із питань електрозв'язку
МСП	Міністерство соціальної політики України
НУО	неурядова організація
ОРС	Обстеження робочої сили
ОУЖД	Обстеження умов життя домогосподарств
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ООН Жінки	Структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок
ППД	Пекінська платформа дій
СБ	Світовий банк
УНЗ ООН	Управління ООН з наркотиків та злочинності
УЦСР	Український центр соціальних реформ
ЦСР	Цілі сталого розвитку
ЮНІСЕФ	Дитячий фонд ООН
UNFPA	Фонд ООН у галузі народонаселення

ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ

У цьому посібнику використовуються терміни, що стосуються гендерної статистики та використовуються Відділом статистики ООН (ВС ООН). Більшість із цих понять і дефініцій міститься у Керівництві Європейської економічної комісії ООН (ЄЕК ООН) та Інституту Світового банку «Розвиток гендерної статистики: практичний інструмент» (2010), публікації

Департаменту економічних та соціальних питань ООН (ДЕСП ООН) «Інтеграція гендерної перспективи до статистики» (2016) та онлайн-довіднику з гендерної статистики, розробленому ВС ООН¹. Додаткові поняття та дефініції можна знайти за наведеними посиланнями².

Гендер

відображає соціально зумовлені відмінності в характеристиках і можливостях, пов'язані з належністю до жіночої або чоловічої статі, а також соціальні взаємодії та відносини між жінками й чоловіками. Гендерна приналежність визначає, що саме цінується в жінці або чоловікові в певному контексті, очікується від них та дозволяється їм. У більшості суспільств існують відмінності й нерівності між жінками та чоловіками щодо призначених для них ролей і сфер відповідальності, видів діяльності, доступу до ресурсів та контролю над ними, а також можливостей прийняття рішень. Ці відмінності та нерівність між статями сформовані впродовж усієї історії суспільних відносин, змінюються з часом і по-різному для різних культур.**

Гендерний аналіз

дослідження різних ролей жінок і чоловіків з метою розуміння, чим вони зайняті, якими ресурсами володіють, які потреби та пріоритети мають у конкретних специфічних контекстах.* У рамках гендерно сліпих досліджень, проєктів або підходів приділяється недостатньо уваги існуванню різних ролей, сфер відповідальності, відмінностей у ресурсах або досвіді чоловіків і жінок.**

Гендерна інтеграція (мейнстрімінг)

у національній статистиці означає, що гендерні аспекти та гендерно зумовлені упередження системно беруться до уваги у процесі виробництва всієї офіційної статистики та на всіх етапах виробництва даних.*

Гендерна рівність

означає рівні можливості, права й обов'язки жінок і чоловіків, дівчат та хлопців. Рівність не означає, що жінки та чоловіки однакові, але можливості, права й обов'язки окремих осіб не залежать від того, народжуються вони жінками чи чоловіками. Це означає, що враховуються інтереси, потреби та пріоритети як жінок, так і чоловіків. Хоча гендерна рівність сама по собі є важливою метою як питання прав людини та складова соціальної справедливості, кроки до більшої рівності також можуть сприяти досягненню інших соціальних та економічних цілей.*

1 Доступний за посиланням: <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Glossary.ashx>.

2 Визначення, що використовуються в системі національної статистики, можуть відрізнятися від наведених, тому доцільно звіритися з метаданими, які розробляються національними статистичними службами.

Ґендерні ролі

соціальні та поведінкові норми, що широко визнаються соціально прийнятними для осіб певної статі в межах окремих культур. Вони часто визначають відмінності в обов'язках і завданнях, що покладаються на жінок і чоловіків, дівчат і хлопців, у межах та поза межами приватного життя домогосподарств.**

Ґендерна статистика

це статистика, що належним чином відображає відмінності та нерівності у становищі жінок і чоловіків у всіх сферах життя. Ґендерна статистика визначається за відповідністю таким характеристикам: 1) дані збираються та презентуються з розбивкою за статтю як первинною й головною ознакою; 2) дані відображають ґендерні проблеми; 3) дані ґрунтуються на концепціях та визначеннях, що належним чином відображають різноманіття характеристик жінок і чоловіків та охоплюють усі аспекти їхнього життя; 4) методи збирання даних ураховують стереотипи й соціально-культурні фактори, що можуть призводити до ґендерної упередженості.*

Ґендерні питання

стосуються питань, проблем і викликів, пов'язаних з усіма аспектами життя жінок і чоловіків, включаючи їх специфічні потреби, можливості та внески до розвитку суспільства. Питання ґендерної рівності повинні перебувати у центрі аналізу політики та прийняття рішень, середньострокових планів, програмних бюджетів та інституційних структур і процесів. З погляду статистичної перспективи ґендерні питання повинні також бути ключовими частинами планів і програм національних статистичних органів із розробки ґендерної статистики.*

Ґендерно чутливі індикатори

дозволяють оцінити зміни, пов'язані з ґендерними проблемами, в часі. Це можуть бути кількісні індикатори, які ґрунтуються на дезагрегованих за статтю даних, що надають можливість отримувати окремі оцінки для жінок і чоловіків, а також якісні індикатори, за допомогою яких можна відстежувати якісні зміни, наприклад, розширення прав і можливостей жінок.*

Ґендерно чутливі концепції та методи збирання даних

ґрунтуються на усвідомленні різноманіття різних груп жінок і чоловіків, їх специфічних проблем і викликів, та спрямовані на зменшення упередженості за ознакою статі або ґендеру в процесі збирання даних (наприклад, неврахування економічної активності жінок, замовчування насильства щодо жінок, неповний облік народжень або смертей дівчат тощо)*.

Дезагредована за статтю статистика

це дані, що збираються й узагальнюються окремо для жінок і чоловіків. Вони дозволяють оцінювати відмінності між жінками та чоловіками в різних соціальних і економічних вимірах, що є однією з вимог розробки ґендерної статистики. Ґендерна статистика – це ширше поняття, ніж дані з розбивкою за ознакою статі. Наприклад, дезагрегація даних за статтю не гарантує, що концепції, визначення та методи, що використовуються в процесі виробництва даних, передбачають відображення ґендерних ролей, відносин і нерівності в суспільстві (див. також «Ґендерна статистика»)*.

Дискримінація щодо жінок і дівчат

визначається, відповідно до ст. 1 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), як «...будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі». Статистичні дані з розбивкою за статтю, віком та іншими демографічними, соціальними та економічними характеристиками корисні з погляду розуміння того, чи пов'язані різні соціальні та економічні диспропорції у становищі жінок і чоловіків з ґендерно зумовленою дискримінацією або іншими факторами.*

Домогосподарство

базова одиниця соціально-культурного й економічного аналізу. До складу домогосподарства належать всі особи, які пов'язані або не пов'язані родинними зв'язками, проживають у спільному помешканні та ділять доходи, витрати та щоденні побутові справи.* Відносини в межах домогосподарства (наприклад, стосунки / праця / прийняття рішень / розподіл ресурсів / нерівність / динаміка) охоплюють розподіл відносин влади, ролей і процесів, що мають місце між членами домогосподарства та зазнають впливу існуючих нерівностей.*

Домогосподарство, очолюване жінкою

це домогосподарство, у складі якого дорослі чоловіки або відсутні (наприклад, через розлучення, роз'єднання, міграцію чи удівство), або не здійснюють внеску до формування доходу домогосподарства (через хворобу, зловживання алкоголем, наркозалежність тощо).**

Інтерсекційність

інструмент для аналізу, адвокації та розробки політики, що оцінює множинну нерівність. Він допомагає зрозуміти, яким чином поєднання різних складових ідентичності особи впливають на доступ до прав і можливостей. Інтерсекційний підхід до ґендерної нерівності визнає той факт, що жінки мають різний досвід залежно від окремих аспектів їхньої ідентичності, у тому числі расової та етнічної належності, соціального класу, сексуальної орієнтації, релігії, віку та інших аспектів.***

Розширення прав і можливостей жінок і дівчат

стосується зміцнення їх повноважень та контролю над власним життям. Це охоплює підвищення обізнаності, розбудову впевненості в собі, розширення можливостей вибору і доступу до ресурсів (контролю над ними), дій зі зміни структур та інституцій, що зміцнюють та укорінюють ґендерно зумовлену дискримінацію й нерівність. Статистика щодо розширення прав і можливостей жінок і дівчат повинна охоплювати такі виміри: 1) рівні можливості розвитку для жінок і чоловіків (такі як отримання освіти або охорона здоров'я); 2) рівний доступ до ресурсів (таких як земля, зайнятість та кредити) та економічних можливостей для жінок і чоловіків; 3) інституційна спроможність жінок користуватися цими правами, можливостями та ресурсами задля того, щоб ухвалювати рішення й робити стратегічний вибір у всіх сферах життя (таких як політична участь, прийняття рішень на рівні громад і розподіл повноважень у межах домогосподарства).*

Стать

характеризує індивідуальні біологічні відмінності між жінками та чоловіками, що є постійними та незмінними. На відміну від ґендеру, статеві відмінності не змінюються залежно від культури або з часом. Стать (жіноча або чоловіча) фіксується в процесі збирання даних під час переписів, обстежень населення або в адміністративних записах.**

Упередженість за ознакою статі

у збиранні даних визначається недостатнім або непропорційним обліком демографічних, соціальних чи економічних характеристик, що стосуються представників однієї зі статей. Прикладами упередженості за ознакою статі у збиранні даних є неврахування економічної активності жінок, неповний облік народжень або смертей дівчат, замовчування насильства щодо жінок.*

* UN DESA (2016). Integrating a Gender Perspective into Statistics: <https://www.un.org/development/desa/capacity-development/tools/tool/integrating-a-gender-perspective-into-statistics/>

** UNSD online Gender Statistics Manual: <https://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/>

*** 61st Commission on the Status of Women: Intersectionality as Inclusive and Effective Approach to Gender Equality: <http://www.internationaldisabilityalliance.org/61csw-side-event>

ПРО ЦЕЙ ПОСІБНИК

Цей посібник розроблений з метою сприяння інтеграції гендерної проблематики до системи національної статистики України, а також покращання доступності та якості офіційної гендерної статистики, що використовується для завдань планування, моніторингу та звітування. Посібник розроблено протягом 2019-2020 років в рамках співпраці проєкту ООН Жінки «Гендерна рівність у центрі реформ, миру та безпеки», що здійснюється за фінансової підтримки Швеції, з Офісом віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України з метою надання технічної допомоги Державній службі статистики України (ДССУ) щодо вдосконалення процесів збирання, моніторингу та розповсюдження гендерно чутливих даних і показників.

Посібник розроблено насамперед для фахівців і фахівчинь статистичних підрозділів ДССУ, включаючи територіальні органи статистики, але він стане в нагоді для всіх експертів/ок у сфері роботи з даними, досліджень та аналітики. Також, цей документ може стати корисним для гендерних експертів/ок профільних міністерств і відомств, які формують порядок денний у сфері гендерної політики в Україні, таких як Офіс віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, Апарат Урядового уповноваженого з питань гендерної політики та Міністерство соціальної політики України.

Подальший прогрес у сфері розвитку гендерної статистики в Україні потребує дотримання таких взаємопов'язаних умов:

1 статистика виробляється з урахуванням гармонізованих гендерно чутливих концепцій, понять і методів;

2 діапазон та якість доступної інформації з гендерних питань розширюються, оскільки:

- збираються нові дані з огляду на актуальні потреби та зобов'язання країни, а також у відповідності до міжнародних методологій і стандартів;

- більш ефективно використовуються існуючі джерела даних (статистичні та адміністративні), забезпечується їх всебічний аналіз і поширення з метою належного відображення різноманітності жінок і чоловіків та ключових аспектів їхнього життя;
- удосконалюються методології та інструментарій збирання даних;
- результати аналізу широко розповсюджуються;

3 збирається й поширюється більше гендерно чутливих даних і показників для задоволення потреб моніторингу та звітності, особливо тих, що стосуються порядку денного Цілей Сталого Розвитку до 2030 року;

4 створюються сприятливіші політичні умови для розвитку гендерної статистики, в тому числі шляхом інтегрування гендерної статистики до процесів планування та координації всієї національної статистичної системи України.

Зважаючи на це, в посібнику передбачено:

- врахування всіх розглянутих вище аспектів з метою заохочення виробників даних до вдосконалення роботи з виробництва гендерної статистики як важливої наскрізної частини національної системи статистики та задоволення потреб різних користувачів даних, серед яких – національні урядові структури, міжнародні агенції з розвитку, неурядові організації (НУО), дослідницькі установи та засоби масової інформації;
- використання матеріалів, розроблених ЕЕК ООН, ВС ООН та Евростатом, для приведення національної статистичної системи у відповідність із міжнародними стандартами та вимогами, а також застосування ключових ідей і підходів цих документів при розробці рекомендацій для України.

Посібник упорядковано наступним чином:

РОЗДІЛ 1 надає стисло контекстну інформацію, що роз'яснює потребу в цьому посібнику. Розділ включає огляд ключових ґендерних проблем в Україні та базову інформацію щодо основних викликів, із якими стикається ДССУ при виробництві офіційної статистики з питань ґендерної рівності.

РОЗДІЛ 2 містить огляд головних концептуальних понять у сфері ґендерної рівності та статистичного аналізу, а також термінологію, якою мають володіти читачі посібника. Пояснюється, що таке ґендерна статистика, та обґрунтовується потреба у відповідних даних.

РОЗДІЛ 3 є головною частиною посібника, оскільки в ньому окреслено пріоритетні ґендерні проблеми та виклики щодо збирання відповідних даних у країні, обґрунтовано необхідність використання нових методів та інструментів збирання даних, отриманих за допомогою обстежень домогосподарств і перепису населення, а також адміністративних даних, для заповнення чинних прогалин. Наводиться загальний опис практичних підходів до покращання аналізу та поширення ґендерної статистики.

РОЗДІЛ 4 надає рекомендації щодо того, яким чином статистична інформація та відповідні показники можуть задовольняти потреби в моніторингу прогресу та звітуванні щодо ґендерно орієнтованих політик на національному та міжнародному рівнях. У цьому ж розділі наведено загальні рекомендації щодо майбутніх пріоритетів розвитку ґендерної статистики в Україні.

Окрім переліку використаних джерел, у Додатку наводяться посилання на тематичні матеріали для подальшого ознайомлення.

1

КОНТЕКСТ ПОСІБНИКА

1.1.

Обґрунтування потреби в посібнику

Цей посібник із ґендерної статистики – одна з багатьох ініціатив проекту ООН Жінки «ґендерна рівність у центрі реформ, миру та безпеки», що здійснюється за фінансової підтримки Швеції, яка спрямована на поглиблення розуміння поняття ґендерної статистики та вдосконалення підходів до її виробництва. Серед інших складових проекту – аналіз кращих практик і досвіду урахування ґендерних аспектів у статистиці різних країн, аналіз та оцінка наявних статистичних даних Державної служби статистики України (ДССУ) та оцінка потенціалу ДССУ у сфері виробництва ґендерної статистики³. Ці зусилля дали змогу визначити основні прогалини та пріоритети діяльності для розбудови ґендерно чутливої статистичної системи у відповідності до міжнародних стандартів і рекомендацій.

Заходи із вдосконалення ґендерної статистики реалізуються у відповідь на виклики, що постають із зобов'язань Уряду України в рамках підписання Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (КЛДЖ), Пекінської декларації і Платформи дій (ППД), ухвалених на 4-й Всесвітній конференції зі становища жінок, Резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека» (РБ ООН 1325) та Цілей сталого розвитку (ЦСР).

Водночас, на необхідності покращання системи ґендерної статистики та збору ґендерно дезаггегованих даних наголошують і національні програми та плани дій, включаючи Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року⁴, Національну стратегію у сфері прав людини⁵ та План дій з її реалізації на період до 2020 року,⁶ Національний план дій з

виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року⁷, Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року⁸, Концепцію Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року⁹ та План пріоритетних дій Уряду на 2019 рік¹⁰.

З іншого боку, для підтримки урядового планування та реалізації цільових і сталих реформ на центральному та регіональному рівні критично необхідні доказові дані, що належним чином відображають відмінності в реальному житті жінок і чоловіків.

ДССУ як координатор національної системи статистики в Україні та головний постачальник офіційних даних виконує такі завдання: 1) затверджує статистичну методологію та звітно-статистичну документацію статистичних спостережень; 2) формує інформаційну базу для прогнозування й аналізу тенденцій і закономірностей соціально-економічного розвитку; 3) координує дії державних органів, органів місцевого самоврядування та інших юридичних осіб у питаннях організації діяльності, пов'язаної зі збиранням та використанням адміністративних даних. ґендерна статистика та індикатори, так само, як і забезпечення розбивки даних за статтю, належать до повноважень ДССУ. Однак, чим більше ґендерних питань вносяться до національного та міжнародного порядків денного, тим сильнішим стає розуміння браку даних, які характеризують специфічні ґендерні

3 Оцінка потреб у розвитку спроможності ДССУ була проведена аналітичним центром «Український центр соціальних реформ» протягом лютого – березня 2019 р.

4 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF#Text>

5 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#Text>

6 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2015-%D1%80#Text>

7 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2018-%D1%80#Text>

8 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80#Text>

9 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text>

10 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2018-%D1%80#Text>

питання, та неповноти даних, дезагредованих за ознакою статі, що зумовлює потребу в удосконаленні ґендерної статистики.

Отже, надання підтримки ДССУ та іншим виробниками даних для покращання процесів збирання

1.2.

Ключові ґендерні проблеми в Україні

Україна стикається з низкою викликів, пов'язаних із досягненням ґендерної рівності. Країна визнала ґендерну рівність однією з цілей розвитку, прийняла національні стратегії та плани дій з чіткими завданнями, що стосуються усунення ґендерної нерівності, просування прав і розширення можливостей жінок. Однак реалізація національних стратегій, моніторинг і звітування щодо виконання міжнародних зобов'язань пов'язані з певними труднощами через неповноту статистичних даних у розрізі статі, які передбачали би застосування інтерсекційного підходу до оцінювання нерівності жінок і чоловіків (зважаючи на етнічну належність, наявність інвалідності, тип місцевості проживання тощо), а також через відсутність вичерпних даних щодо конкретних ґендерних проблем (наприклад, щодо обсягів неоплачуваної хатньої та доглядової праці в домогосподарстві, соціального виключення, доступу жінок до прийняття рішень, ґендерно зумовленого насильства тощо).

Україна характеризується високим рівнем людського розвитку, що вимірюється за допомогою Індексу людського розвитку (ІЛР)¹¹. Значення ІЛР в Україні становило 0,750 у 2018 р.; відповідно, країна перебувала на 88-ій позиції серед 189 держав світу. Водночас, значення Індексу ґендерної нерівності (ІґН)¹², що оцінює ґендерний прогрес за

дезагредованих за статтю даних і розширення переліку показників ґендерної статистики сприятиме розвитку всієї національної статистичної системи, а також систем моніторингу та звітності в країні.

важливими аспектами людського розвитку у сфері репродуктивного здоров'я, освіти, політичного представництва та економічної активності, в Україні становило 0,284. Це означає, що країна втрачає близько 30% потенційного людського розвитку через прогалини у зазначених сферах. Дійсно, як показують складові розрахункові показники ІґН, частка жінок у національному парламенті становила лише 12,3% в 2018 р.¹³; принаймні середню освіту мали 94,0% дорослих жінок і 95,6% дорослих чоловіків; рівень материнської смертності становив 24 померлих жінки на 100 тис. живонароджень; рівень підліткової народжуваності – 23,7 народжень на 1 тис. жінок віком 15-19 рр.; рівень економічної активності жінок – 46,7% проти 62,8% економічно активних чоловіків¹⁴.

Незважаючи на високий рівень освіти українських жінок, рівень жіночої зайнятості залишається помітно нижчим, ніж рівень зайнятості чоловіків (відповідно, 51,2% проти 61,2% у 2018 р.)¹⁵. Безробіття зачіпає жінок дещо менше, ніж чоловіків (рівень безробіття за методологією МОП становив 9,1% серед жінок і 10,1% серед чоловіків). Однак, жінки та чоловіки часто працевлаштовані в різних секторах економіки. Так, жінки переважають серед зайнятих у бюджетній сфері (освіта, охорона здоров'я, надання соціальних послуг тощо), яка традиційно характеризується нижчою заробітною платою. Порівняно

11 ІЛР було розроблено ООН з метою визначення критеріїв для оцінки рівня розвитку країни через становище людей та їх потенціал, а не тільки на основі економічного зростання; цей індекс є інтегральною оцінкою досягнень у таких ключових вимірах людського розвитку: довге та здорове життя, можливість отримувати знання та мати гідний рівень життя (див.: hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi).

12 ІґН – це інтегральний показник, що використовується на глобальному рівні для оцінювання ґендерної нерівності. Він був упроваджений у 2010 р., і з того часу публікується в глобальних Доповідях ООН про людський розвиток для вимірювання прогресу у досягненні ґендерної рівності між різними країнами та оцінювання втрат у рівнях їх людського розвитку через ґендерну нерівність.

13 В результаті парламентських виборів 2019 року, частка жінок у Верховній раді України суттєво зросла (до 21%).

14 UNDP (2019). Human Development Indices and Indicators: 2019 Statistical Update: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/UKR.pdf>

15 Державна служба статистики України (2019). Економічна активність населення України у 2018. Статистичний збірник, Київ: 205 с.

з чоловіками, дещо менше жінок обіймають посади законодавців, вищих посадовців та керівників (6,7% усіх зайнятих жінок і 9,3% усіх зайнятих чоловіків у віці 15-70 рр.). Сучасна ґендерна сегрегація ринку праці в країні сприяє збереженню розриву в рівні заробітної плати жінок і чоловіків, який у 2018 р. становив 22,3%¹⁶.

Ці показники відображають ситуацію на офіційному ринку праці, де цінність роботи вимірюється у монетарному еквіваленті; однак, через брак в Україні відповідних даних, наразі неможливо оцінити, як люди витрачають власний час на неоплачувану домашню працю, волонтерську діяльність або проводять дозвілля. З іншого боку, ґендерні стереотипи, які залишаються поширеними в суспільстві, впливають на розподіл домашніх обов'язків та можливості поєднання сімейного і професійного життя. Хоча до аналізу бідності не застосовуються підходи, які могли б окреслити проблему фемінізації бідності в Україні, деякі дані свідчать про те, що вітчизняні профілі бідності мають чіткий ґендерний вимір¹⁷.

Україна демонструє позитивні тенденції у сфері освіти та охорони здоров'я жінок. Країна історично характеризувалася високим рівнем освіти як жінок, так і чоловіків, а також ґендерним паритетом у доступі до початкової та середньої освіти. Показники репродуктивного здоров'я населення покращуються (зокрема, рівень материнської смертності й абортів зменшився, а доступ до сучасних методів контрацепції розширився), що відображає виконання національних зобов'язань у сфері здоров'я матері та дитини.

Що стосується участі у політичному житті та прийнятті рішень високого рівня, то між чоловіками та жінками існує значний розрив. Через це жінки мають

обмежені можливості впливати на розробку та реалізацію політик, які стосуються їхніх власних потреб, життя їхніх громад або країни загалом. Крім того, Україна не отримує достатнього позитивного досвіду, який міг би використовуватися для просування ґендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок¹⁸.

Значною проблемою залишається домашнє насильство, тісно пов'язане з ґендерно орієнтованими поглядами в суспільстві та нерівномірним розподілом повноважень і ресурсів між чоловіками й жінками. Розширення прав і можливостей жінок стримується деякими ґендерно дискримінаційними упередженнями та патріархальними ставленнями, які традиційно впливають на можливості жінок.

Для України характерний високий рівень урбанізації, оскільки значна частка населення проживає у містах (дві третини всіх мешканців), проте позитивні наслідки цього процесу, такі як розширення можливостей працевлаштування жінок, отримання вищої освіти, надання медичних і соціальних послуг, або доступ до фінансових послуг, часто залишаються малодоступними для жінок, які проживають у сільській місцевості. Разом із тим, брак надійних і репрезентативних даних із розбивкою за статтю та місцевістю проживання не дозволяє в повній мірі оцінити особливості становища сільських жінок та отримати доказові дані для формування політики.

Пріоритети регіонального розвитку, децентралізації та реформи місцевого самоврядування чітко прописані в порядку денному політичних і економічних перетворень в Україні. Тому прийняття науково обґрунтованих рішень і розвиток ґендерно чутливої політики, що ґрунтується на доказових даних, потребують наявності актуальної статистичної інформації.

16 Державна служба статистики України (2019). Праця України у 2018. Статистичний збірник, Київ: 242 с.

17 World Bank (2016). Country Gender Assessment for Ukraine. Kyiv, Ukraine: <http://documents.worldbank.org/curated/en/128891470822320083/Country-gender-assessment-for-Ukraine-2016>

18 Ukraine National Review the implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action (1995); http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/gender_policy_eng_WEB.pdf

2

ОГЛЯД БАЗОВИХ КОНЦЕПЦІЙ

Перш ніж дослідити кроки, необхідні для розвитку ґендерної статистики, корисно переглянути підходи до визначення цього поняття та деяку термінологію, необхідну для розуміння відмінностей між ґендерною статистикою та іншими типами даних.

У цьому розділі роз'яснюється значення ґендерної статистики та окреслюються різні шляхи її

використання, включаючи відповідні статистичні концепції та визначення, що дозволять розробити уніфіковані підходи для використання у системі офіційної статистики. Ці дані корисні для спрямування виробників даних у їх роботі з розробки надійних та своєчасних ґендерно чутливих статистичних показників.

2.1.

Що таке ґендерна статистика?

ґендерна статистика визначається як статистика, яка належним чином відображає відмінності та нерівності у становищі жінок і чоловіків у всіх сферах життя. (Організація Об'єднаних Націй, 2006)

Це визначення чітко пов'язане з Пекінською Платформою дій (ППД), прийнятою на Четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок у Пекіні в 1995 р. У параграфі 206 (а) ППД національним, регіональним та міжнародним статистичним службам рекомендовано забезпечувати, щоби статистичні дані, пов'язані з окремими людьми, збиралися, упорядковувалися, аналізувалися та презентувалися з розбивкою за статтю та віком, відображали проблеми й питання, пов'язані з жінками та чоловіками в суспільстві¹⁹.

ґЕНДЕРНА СТАТИСТИКА	
Дані, дезагреговані за статтю	Статистика, що відображає ґендерні проблеми

ґендерна статистика – це сфера статистики, яка формується на перетині традиційних сфер визначення, виробництва та поширення статистичних даних, що відображають реалії життя жінок і чоловіків, а також політичні питання стосовно ґендерної рівності²⁰. Тому ґендерна статистика пов'язана з усіма сферами статистики та використовується як інструмент збирання інформації для визначення ґендерних проблем, які мають вирішуватися в країні.

Згідно з положеннями Керівництва ООН, ґендерна статистика має відповідати сукупності таких характеристик²¹:

- дані збираються і поширюються з розбивкою за ознакою статі;
- дані відображають ґендерну проблематику;
- дані базуються на концепціях та визначеннях, які належним чином враховують різноманіття жінок і чоловіків і фіксують усі аспекти їх життя;
- методи збирання даних ураховують стереотипи та соціальні й культурні фактори, які можуть спричинити ґендерно зумовлені викривлення в даних.

Нижче наведено огляд деяких ключових понять і концепцій, пов'язаних із ґендерною статистикою, які надають корисні концептуальні пояснення читачам цього посібника.

19 United Nations (1996). Report of the Fourth World Conference on Women, Beijing, 4-15 September 1995. Sales No. E.96.IV.13. Chapter I, resolution 1, annex II.

20 United Nations Economic Commission for Europe & World Bank Institute (2010). Developing gender statistics: A Practical Tool. Reference manual prepared by the UNECE Task Force on Gender Statistics Training for Statisticians with contributions from various experts.

21 United Nations (2015). Gender Statistics Manual: Glossary of Terms. United Nations Statistics Division.

ТЕКСТОВА ВСТАВКА 1:

Відмінності між поняттями «стать» і «ґендер»

Стать уживається для позначення людей як чоловіків або жінок, зважаючи на їхні біологічні та фізіологічні характеристики, такі як набір хромосом, гормони, репродуктивні органи.

ґендер відображає соціально конструйовані відмінності у ставленнях та можливостях, пов'язаних із належністю до жінок або чоловіків, соціальними взаємозв'язками та відносинами між жінками та чоловіками. ґендер визначає, що очікується, дозволяється та цінується в жінках і чоловіках у конкретному контексті.

СТАТЬ	ґЕНДЕР
<ul style="list-style-type: none">• Чоловіча/жіноча• Біологія — якими ми народилися• Відносно фіксовані	<ul style="list-style-type: none">• Соціальні норми• Очікувані ролі жінок і чоловіків, дівчат і хлопців• Розуміння того, що означає бути маскуліним і фемінним• Можуть змінюватися в часі

Джерело: United Nations (2015). *Gender Statistics Manual: Glossary of Terms*. United Nations Statistics Division; <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Glossary.ashx>.

Обидва поняття – «стать» і «ґендер» – використовуються для опису виробництва ґендерної статистики, оскільки вони представляють тісно пов'язані концепції. Однак важливо чітко розуміти, чим відрізняються «стать» і «ґендер», оскільки ці поняття часто плутають як виробники, так і користувачі статистичних даних.

Словосполучення «ґендерно дезагрегована статистика» або «дані, дезагреговані за ґендерною ознакою» часто зустрічаються в літературі, однак у дійсності вони є неточними та не мають вживатися. Дані, що фіксуються в переписах і обстеженнях населення, а також адміністративні дані, можуть класифікуватися лише за особистими характеристиками респондентів – належністю до жінок або чоловіків або, іншими словами, за їхньою статтю²².

Дані з розбивкою за статтю є, натомість, правильним терміном, що використовується для позначення даних, які розраховуються та презентуються окремо для жінок і чоловіків, дівчат і хлопців. Ці дані є важливою категорією ґендерної статистики, і вони мають бути доступними як вихідні дані (однак не завжди)²³.

Зазначений тип даних зазвичай надає інформацію щодо ґендерних невідповідностей і характеризує відмінності між жінками та чоловіками в конкретному контексті.

Інтерсекційність²⁴ – це теоретична концепція, що також має бути включена до категорій ґендерної статистики. Жінки та чоловіки не є гомогенними групами, і тому існує потреба в аналізі даних, дезагрегованих не лише за статтю, а й з урахуванням рівня освіти, типу місцевості проживання, рівня доходів, етнічної і релігійної належності, статусу інвалідності. Це необхідно для забезпечення більш чіткої картини відмінностей у статусі жінок і чоловіків, соціальних нерівностей, із якими вони стикаються, та визначення специфічних уразливих або маргіналізованих груп жінок і чоловіків.

ґендерно орієнтована статистика – інша категорія ґендерної статистики, що надає інформацію про статус ґендерних відносин між чоловіками та жінками, але не має на меті порівняння даних із розбивкою за статтю. Наприклад, рівень народжуваності може

22 ґендер не є категорією, що використовується для опису статистичних змінних.

23 У деяких випадках дезагрегація даних за статтю не має сенсу.

24 Інтерсекційність – це теоретичний підхід до опису, розуміння та аналізу соціальних нерівностей.

розраховуватись і для жінок, і для чоловіків, однак останнє завдання набагато складніше. Тому рівень народжуваності більше співвідноситься з ґендерно орієнтованою статистикою, ніж із даними із розбивкою за статтю.

Деякі типові приклади ґендерної статистики представлені в табл. 2.1, аби краще пояснити користувачам цього посібника сутність та можливості використання розглянутих понять і визначень.

ТАБЛИЦЯ 2.1.

Характеристики та деякі приклади ґендерної статистики²⁵

Характеристика	Приклад
1) дані збираються та презентуються з розбивкою за статтю як первинною та узагальнюючою класифікаційною ознакою;	Індикатори: ЦСР 5.4.1: Частка часу, що витрачається на неоплачувану домашню працю та догляд, за статтю . ЦСР 5.а.1: Частка сільського населення, що володіє захищеними правами на сільськогосподарську землю, за статтю .
2) дані відображають ґендерні проблеми та відмінності (тобто, ґендерно орієнтована статистика);	Методологія спеціальних обстежень: Спеціальне обстеження з питань насильства щодо жінок. Модуль з питань насильства щодо жінок як складова обстежень домогосподарств, наприклад Медико-демографічного обстеження (МДО) або інших обстежень з питань здоров'я чи соціальних питань.
3) дані базуються на концепціях та визначеннях, які належним чином враховують різноманітність жінок і чоловіків та фіксують усі аспекти їх життя;	Методологія спеціальних обстежень: Обстеження робочого часу, що збирає інформацію щодо специфічної ролі жінок і чоловіків у виконанні неоплачуваної домашньої праці (ці питання не включені до обстежень робочої сили).
4) дані досліджуються та інтерпретуються з належною увагою до перетину проблематики таких факторів, як вік, етнічна належність, статус інвалідності, соціально-економічний статус, місце проживання;	Методологія спеціальних обстежень: Дані обстеження умов життя домогосподарств (ОУЖД) використовуються для аналізу розподілу економічних ролей подружжя та визначення, чи мають значення характеристики партнерів або домогосподарства у виборі різних стратегій розподілу сімейних і економічних ролей. Згідно з інтерсекційним підходом, у процесі аналізу можуть розглядатися деякі додаткові змінні: вік жінки, рівень освіти партнерів, кількість дітей, дохід домогосподарства, регіон або місцевість проживання.
5) збирання даних ураховує ґендерно зумовлені стереотипи, які можуть викликати серйозні викривлення в даних переписів/обстежень населення	Інструменти та методи збору даних: Забезпечення збирання детальної інформації про професійну зайнятість осіб у рамках перепису населення (наприклад: 1) назва посади; 2) основні завдання та обов'язки, передбачені посадою), щоб переконатися, що жіноча зайнятість оцінюється належним чином, а відповідні відмінності між жінками та чоловіками належним чином відображаються.

25 Визначення характеристик наводиться за джерелом: United Nations (2015). Gender Statistics Manual: What are Gender Statistics? United Nations Statistics Division: <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/What-are-gender-stats.ashx>

Гендерний мейнстрімінг, як зазначалося раніше, стосується процесу оцінки наслідків будь-яких запланованих заходів для жінок та чоловіків у всіх сферах та на всіх рівнях. У контексті статистики мається на увазі не лише надання конкретних даних, що стосуються гендерних питань, а застосування гендерного підходу на всіх етапах планування та виробництва статистики: відображення гендерних проблем у всій статистиці та забезпечення розбивки за ознакою статі всіх статистичних даних, що стосуються окремих людей. Концепція гендерного мейнстрімінгу та урахування гендерної проблематики не є новою в офіційній статистиці, разом із тим її іноді складно застосовувати на практиці.

Виробництво гендерної статистики потребує системного урахування гендерного підходу на всіх

етапах підготовки, аналізу та поширення офіційної статистики. Тому ДССУ має бути готовою координувати роботу між різними департаментами та в їхніх межах. Незважаючи на те, що ДССУ визначила уповноважену особу (координатора) з гендерних питань, інші департаменти ДССУ також повинні враховувати гендерні аспекти у своїй регулярній роботі з підготовки офіційної статистики. Виробництво гендерної статистики є частиною ширшого процесу «гендерування» даних та інтегрування гендерних питань у весь процес виробництва національної статистики.

У табл. 2.2 узагальнено деякі загальні помилки щодо розуміння гендерної статистики та варіанти пояснень, що мають допомагати фахівцям у роботі.

ТАБЛИЦЯ 2.2.

Деякі помилкові уявлення щодо виробництва гендерної статистики та їх пояснення

Помилкові уявлення	Пояснення
Більшість даних дезагрегуються за статтю, тому ми вже маємо гендерну статистику	Виробництво даних із розбивкою за статтю є лише однією зі складових гендерної статистики. Для досягнення більшої ефективності, ДССУ також повинна виробляти статистику, що характеризує ключові гендерні проблеми в країні та може стосуватися лише однієї статі (наприклад, дані щодо поширення ранніх шлюбів серед дівчат-підлітків).
Додаткове впровадження категорії «стать» та зміна методів збирання даних можуть бути надто витратними	Як правило, підготовка гендерної статистики за допомогою наявних інструментів не передбачає великих додаткових витрат. Часто до вибірових обстежень можна додати ще одне запитання, а до статистичної форми – стовпчик із зазначенням статі. Основні додаткові витрати пов'язані зі створенням додаткових таблиць, але в цифрову епоху вони можуть бути мінімальними. Крім того, якщо гендерна проблематика належним чином передбачена у роботі ДССУ та враховується на ранніх етапах планування, додаткових або несподіваних витрат можна уникнути.
Дезагрегація даних за статтю негативно вплине на якість даних та їх аналіз	У дійсності дані з розбивкою за статтю є набагато більш інформативними та комплексними, ніж недезагреговані. Дані з розбивкою за статтю можуть виявити критично важливу інформацію, яка в іншому випадку залишатиметься прихованою. Якщо інформація отримується з вибіркового обстеження, можна припустити, що дані з розбивкою за статтю є менш точними через збільшення похибок вибірки. Однак ця похибка зростає менше, ніж у 1,5 раза, і в більшості випадків таке потенційне зростання похибок буде компенсуватися перевагами, отриманими від дезагрегації даних.

Гендерні відмінності у неоплачуваній хатній і доглядовій праці природні, оскільки жінки мають піклуватися про дітей та оселю

Процес виробництва гендерної статистики не передбачає оцінювання ролі жінок і чоловіків у суспільстві. Завданнями ДССУ є отримання даних, які якнайбільш точно відображають ситуацію в країні, порівняння відповідних показників і визначення статистично значущих відмінностей між статтями. Рішення щодо того, чи є будь-які гендерні відмінності, виявлені за допомогою статистики, небажаними або проблемними, ухвалюють розробники політики, дослідники, правозахисники та інші фахівці.

2.2.

Навіщо потрібна гендерна статистика?

Україна взяла на себе зобов'язання у сфері виробництва гендерної статистики для моніторингу та звітування щодо національних і міжнародних зобов'язань у сфері прав жінок і гендерної рівності. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (КЛДЖ) наголошує на потребі в статистичній інформації та даних, дезаггегованих за ознакою статі, як загалом, так і щодо конкретних тематичних питань²⁶. Так само, Пекінська Платформа дій (ППД) у рамках стратегічної мети зі створення та розповсюдження гендерних даних для планування й оцінки вимагає від національних статистичних служб «забезпечити збирання, обробку, аналіз, поширення статистичних даних щодо окремих осіб із розбивкою за статтю та віком, а також відображати проблеми, аспекти та питання, що стосуються жінок і чоловіків у суспільстві»²⁷.

Виробництво даних із розбивкою за статтю та гендерно чутливої статистики, що ґрунтується на інтерсекційному підході, поступово стає одним із пріоритетів ДССУ, оскільки необхідне для підтримки національною статистичною системою ретельного моніторингу та звітування щодо прогресу у виконанні міжнародних і національних зобов'язань, у тому числі щодо ЦСР.

Традиційні методи збирання даних, що застосовуються дотепер (наприклад, обстеження з соціальних питань, медико-демографічні обстеження та обстеження робочої сили тощо), не можуть забезпечити оцінювання тих гендерних проблем, які є пріоритетними у всьому світі: вимірювання участі жінок та чоловіків у неоплачуваній праці; поширеність різних форм насильства щодо жінок; специфічні обмеження, з якими стикаються сільські або літні жінки й чоловіки. Тому існує потреба в оновленій гендерній статистиці, що дозволить зробити ці гендерні проблеми більш помітними для всіх фахівців, які працюють задля досягнення гендерної рівності.

Більше того, на загальнодержавному, обласному та місцевому рівнях ефективні стратегії розвитку та планування потребують доказової бази, що висвітлюватиме найбільш усталені проблеми, з якими стикаються жінки та чоловіки. Гендерна статистика може надати відповідні доказові дані, оскільки вона спрямована на виявлення критичних прогалів.

Отже, гендерна статистика є важливим інструментом урахування гендерних питань, вона може допомогти уряду та різним організаціям у розробці програм і політики, що стосуються гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок, запобігаючи в такий спосіб прийняттю гендерно сліпих рішень.

26 Загальні рекомендації 9, 12, 16 та 17 КЛДЖ стосуються гендерної статистики.

27 ППД, Стратегічне завдання Н.3.

Хто виробляє ґендерну статистику?

Фахівці у сфері статистики, які працюють у ДССУ є основними виробниками ґендерної статистики. Державні статистичні спостереження (ДСС), які реалізує ДССУ, переписи населення та вибіркові обстеження населення (домогосподарств) є одними з найважливіших джерел даних, які стосуються більшості питань, пов'язаних із ґендерною (не)рівністю в країні.

Крім цього, **інші державні установи**, що збирають та управляють адміністративними даними, виступають надавачами та/або виробниками інформації, що доповнює дані переписів чи обстежень населення (домогосподарств), які можуть проводитися раз на п'ять або десять років. Система адміністративних даних, що зберігаються в центральних органах виконавчої влади з питань освіти, охорони здоров'я та соціальної політики, містить записи про зарахування дівчат і хлопців до освітніх закладів різного рівня, доступ населення до медичних послуг або системи соціального захисту. Ці дані можуть забезпечувати надійну інформацію щодо різних ґендерних проблем та надавати численні показники з розбивкою за статтю. Разом із тим, деякі адміністративні дані можуть не виступати об'єктами ґендерного аналізу, не надаватися регулярно в ДССУ та іншим користувачам даних.

Тому важливо підкреслити, що вдосконалення ґендерної статистики має стати інтегральною частиною

національної стратегії та програм розвитку державної статистики, що дозволить скоординувати, посилити та прискорити зусилля всіх виробників даних.

Хто користується ґендерною статистикою?

Розробники політики та фахівці, які залучені до планування програм у різних національних і міжнародних організаціях, є первинними користувачами ґендерної статистики. Вони потребують цих даних, аби розробляти цільові політики та програми.

Аналітики та дослідники, які працюють в урядових установах, академічних інститутах і приватному секторі, також використовують ґендерну статистику у власній роботі.

Жіночі та правозахисні організації, а також засоби масової інформації, також потребують ґендерної статистики для висвітлювання проблем, що залишаються малопомітними для суспільства, та для адвокатування необхідних реформ. Наприклад, розбудова системи належного реагування на випадки домашнього насильства потребує надійної та детальної ґендерної статистики. Через високу латентність (замовчуваність) таких злочинів, офіційні дані не завжди відображають справжні масштаби проблеми в суспільстві, через що розробники політики та особи, які приймають рішення, можуть повільно реагувати на відповідні виклики.

2.3.

Ключові статистичні концепції

Перед тим, як ознайомитися з конкретними рекомендаціями щодо збирання, аналізу та поширення ґендерної статистики, які є пріоритетними для України, корисно уточнити загальне розуміння

деяких ключових статистичних концепцій і термінів, аби забезпечити спільне бачення всіх виробників ґендерної статистики. Ці терміни використовуватимуться в наступних розділах посібника²⁸.

28 Цей розділ посібника ґрунтується на таких джерелах: 1) United Nations (2015a). Gender Statistics Manual: Descriptive analysis of data: <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Descriptive-analysis-of-data.ashx>; 2) OECD Glossary of Statistical Terms: <https://stats.oecd.org/glossary/>.

Показник

Статистичний показник – узагальнююча кількісно-якісна характеристика явища чи процесу; це статистична величина, яка розраховується, на відміну від ознак, які реєструються. Якісна сторона статистичного показника відображає сутність явища чи процесу в конкретних умовах місця та часу, а кількісна – його розмір, абсолютну, відносну або середню величину. Статистичні показники завжди вказують на те, до якого місця і часу належать явища та процеси, у яких одиницях вимірювання вони виражені. Наприклад, показниками є:

- рівень підліткової народжуваності (на 1 тис. дівчат віком 15–19 років);
- частка жінок, що користуються мобільними телефонами (%);
- гендерний розрив у середньомісячній заробітній платі (%);
- частка жінок на керівних посадах (%).

Останніми роками зростає запит на визначення показників гендерної рівності, тому на міжнародному та національному рівнях було проведено багато роботи з розробки й узгодження стандартних показників моніторингу гендерної рівності. Цей інструментарій орієнтований на вибір ключових гендерних показників, що рекомендуються до використання в регіоні ЄЕК ООН та представлені в публікації «Індикатори гендерної рівності» (ЄЕК ООН)²⁹.

Концепція

Статистична концепція – це характеристика часових вимірів певного спостереження. Наприклад, такими концепціями є «безробіття», «народження» або «охоплення вищою освітою». Щоби вимірювання було точним та послідовним, концепція повинні мати чіткі визначення.

Змінна

Змінна – це характеристика одиниці, за якою ведеться спостереження. Вона може стосуватися більше одного набору значень, які мають чисельний вимір або класифікуватися в рамках певних категорій. Наприклад, дохід, вік, вага, професія, вид економічної діяльності та причина смерті – це всі змінні.

Державне статистичне спостереження

планомірний, науково організований процес збирання даних щодо масових явищ і процесів, які відбуваються в економічній, соціальній та інших сферах життя України та її регіонів, шляхом їх реєстрації за спеціальною програмою, розробленою на основі статистичної методології, відповідно до принципів офіційної статистики в Україні, затверджених Наказом Державного комітету статистики України від 14.06.2010 р. № 216, що гармонізовані з Європейським статистичним кодексом видів діяльності, ухваленим Комітетом зі статистичних програм 24.02.2005 р.

29 UNECE (2015). Indicators of Gender Equality: http://www.unece.org/stats/publications/gender_equality.

Класифікація

Сукупність дискретних, вичерпних та взаємовиключних спостережень, які можуть бути віднесені до однієї або декількох змінних, що підлягають вимірюванню при зіставленні та/або поданні даних. Стандартні класифікації – це ті, які відповідають встановленим правилам, зазвичай рекомендуються та приймаються. Вони спрямовані на те, щоб інформація класифікувалася послідовно, незалежно від збирання даних, джерела, моменту часу тощо. Такі стандарти дають основу для створення міжнародно співставних статистичних даних. Прикладами стандартних класифікацій, що використовуються у виробництві гендерної статистики, є такі:

- Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО);
- Міжнародна стандартна класифікація професій (МСКП);
- Міжнародна стандартна галузева класифікація всіх видів діяльності (МСКД);
- Міжнародна класифікація хвороб (МКХ).

Частка та відсоток

Частка визначається як відносна кількість спостережень за певною категорією змінної щодо загальної кількості спостережень для цієї змінної. Вона обчислюється як кількість спостережень за певною категорією, розділена на загальну кількість спостережень. Сума часток спостережень за кожною категорією змінної повинна дорівнювати одиниці, якщо тільки ці категорії не є взаємовиключними. Найчастіше частки виражаються у відсотках. Відсотки отримуються з часток шляхом множення на 100. Відсотки мають в сумі становити 100, якщо категорії не є взаємовиключними. Частки, виражені у відсотках, широко використовуються у гендерній статистиці. Наприклад, розподіл населення у віці 25–64 роки за рівнем отриманої освіти показує, яка частина населення має низький, середній або високий рівень формальної освіти.

Співвідношення

Співвідношення – це одна величина, яка виражає відносний розмір двох величин. Співвідношення числа А та іншого числа В визначається як А поділене на В. Співвідношення можуть приймати значення, більші за одиницю. Через спосіб їх обчислення частки можуть вважатися особливим типом співвідношень, в якому знаменник включає чисельник. Однак, як правило, поняття «співвідношення» використовується для позначення випадків, коли чисельник (А) і знаменник (В) представляють окремі й різні категорії. Співвідношення можуть подаватися стосовно будь-якої бази, що видається зручною; найчастіше використовується база 100. Добре відомим прикладом є співвідношення статей: кількість чоловіків у розрахунку на 100 жінок, що використовується для визначення, у скільки разів кількість представників однієї статі перевищує кількість представниць іншої статі в популяції чи підгрупі населення. Різновидом цього показника є співвідношення народжень за статтю, яке визначається як кількість живонароджених хлопчиків у розрахунку на 100 живонароджених дівчат.

Коефіцієнт

Загалом, частки та співвідношення корисні для аналізу складу населення чи сукупності подій. Коефіцієнти, навпаки, використовуються для вивчення динаміки змін. Демографічні показники, такі як коефіцієнти народжуваності та смертності, є типовими прикладами коефіцієнтів, що використовуються в ґендерній статистиці. Деякі звичайні відсоткові показники, що показують склад групи населення, також називаються коефіцієнтами. Наприклад, показник, який називається коефіцієнтом (рівнем) грамотності, насправді є простою часткою населення (у відсотках), яке має освіту. Зауважимо: при обчисленні коефіцієнтів дані, що використовуються для чисельника, і дані, що використовуються для знаменника, можуть надходити з різних джерел. Наприклад, у випадку розрахунку коефіцієнта смертності дані про випадки смертності, що використовуються в чисельнику, можуть надходити з системи реєстрації актів цивільного стану, тоді як дані про населення, що використовуються для знаменника, можуть надходити з переписів населення. Коли існує потреба в поєднанні даних із різних джерел, важливо з'ясувати, чи вони зіставні за рівнем охоплення всіх груп населення, географічних районів та періодів часу.

Індекс

Деякі показники можуть бути об'єднані в індекс. Наприклад, Індекс ґендерної нерівності поєднує цілий спектр показників людського розвитку, щоб отримати єдине співставне число або індекс.

Джерела даних

Конкретний набір даних, база даних або сховище метаданих, звідки беруться дані чи метадані. Джерела даних можна класифікувати за способом збирання даних: 1) адміністративні дані (дані, що надходять із адміністративних записів); 2) дані обстежень (дані, що надходять із обстежень у конкретному секторі чи інституційному підрозділі); 3) дані перепису населення (дані, які надходять із бази, що охоплює всіх членів певного населення).

Метадані

Метадані – це дані, що визначають та описують інші дані. Це вся інформація, необхідна для розуміння того, що саме представляють цифри. Приклади метаданих включають назву чи опис показника, визначення концепцій, інформацію про джерела даних та описи, що пояснюють, як створювалися статистичні дані. Метадані важливі для розуміння статистики. Без них користувачі не можуть бути впевнені у тому, чи правильно вони розуміють, що саме характеризують цифри, і можуть їх неправильно інтерпретувати. Оскільки опис метаданих може бути детальним і довгим, деякі виробники статистики надають мінімум інформації в описі даних і посилання на детальніший опис метаданих на своєму веб-сайті чи в іншій публікації.

3

ВИРОБНИЦТВО ТА ПОШИРЕННЯ КРАЩОЇ ГЕНДЕРНОЇ СТАТИСТИКИ

Виробництво та поширення кращої ґендерної статистики передбачає врахування ґендерних питань і відображення ґендерних проблем у статистичних процесах та всій статистичній системі України.

Цей розділ є ключовою частиною посібника та складається з покрокових вказівок щодо: 1) кращого

включення ґендерних аспектів до системи офіційної статистики; 2) просування виробництва ґендерної статистики в Україні, спираючись на рамки та методології, розроблені ООН. Описані підходи та методи повинні застосовуватися статистиками, які працюють в центральних та регіональних підрозділах ДССУ, а також іншими виробниками даних.

ТЕКСТОВА ВСТАВКА 2:

Як розуміти терміни «ґендер в офіційній статистиці» та «ґендерна статистика та індикатори»

ҐЕНДЕР В ОФІЦІЙНІЙ СТАТИСТИЦІ

Стосується впливу відмінностей між жінками та чоловіками на формування даних і статистики у всій національній статистичній системі. Передбачає дії, які слід вжити для врахування ґендерної проблематики у кожному процесі в системі офіційної статистики, починаючи від виявлення у питаннях і темах недоліків, що мають бути усунені, і завершуючи розробкою інструментів збирання, обробки та розповсюдження даних.

ҐЕНДЕРНА СТАТИСТИКА ТА ІНДИКАТОРИ

Стосується специфічного набору статистичних даних і показників, які описують та вимірюють статус і ролі жінок, чоловіків, а також їхні стосунки у суспільстві. Оскільки ґендерна статистика є наскізною сферою, дані та статистика в усіх секторах офіційної статистики, таких як населення, соціальна сфера, охорона здоров'я, освіта, сільське господарство, економіка, навколишнє середовище, повинні відповідати таким критеріям:

- ґендерна проблематика враховується у визначеннях, процесах збирання, впорядкування та поширення даних;
- відповідні показники індивідуального рівня дезагреговані за статтю;
- розроблені конкретні ґендерно орієнтовані дані/ показники, що стосуються деяких конкретних ґендерних питань.

Джерело: UN ESCAP, Statistics Division (2013). Regional Consultative Workshop to Develop a Framework and Core Set of Gender indicators in Asia and the Pacific, United Nations Conference Centre, Bangkok, 4–6 November 2013.

Наукові джерела пропонують певні кроки, що мають забезпечувати розвиток ґендерної статистики; ці підходи також розвиваються в різних статистичних посібниках та доповідях. Ці кроки не є жорстко визначеними щодо послідовності та змісту і, відповідно, можуть адаптуватися та переформулюватися

залежно від потреб і пріоритетів кожної країни. У цьому посібнику представлено п'ять кроків, що рекомендовані до використання з метою планування, збирання, аналізу, моніторингу та поширення ґендерно чутливих даних, зважаючи на український контекст.

30 Hedman, B., Perucci F. and Sundström P. (1996). Engendering Statistics: A Tool for Change. Stockholm: Statistics Sweden.

ТЕКСТОВА ВСТАВКА 3:

П'ять основних кроків для вдосконалення ґендерної статистики, рекомендовані в контексті України

3.1.

Визначення пріоритетних питань у сфері ґендерної статистики, актуальних для України

Існують різні способи визначення та категоризації найбільш важливих ґендерних тем і питань, однак у численних міжнародних джерелах стверджується, що перевагу слід віддавати тим підходам, які орієнтуються на розробку політики. У цьому посібнику розглядаються вимоги, що постають із зобов'язань Уряду України щодо просування ґендерної рівності та висновків аналізу доступних статистичних даних і спроможності ДССУ, проведеного аналітичним центром «Український центр соціальних реформ» в 2019 р. з метою визначення пріоритетів у сфері ґендерної статистики та розробки рекомендацій щодо планування й виробництва даних.

Вимоги, зумовлені зобов'язаннями Уряду України у сфері ґендерної рівності

Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок у **Заключних зауваженнях до восьмої періодичної доповіді України про виконання КЛДЖ (2017 р.)**³¹ закликав державу:

- розробити систему ґендерних індикаторів та покращити збирання даних із розбивкою за статтю та іншими відповідним факторами, необхідними для адекватної оцінки впливу й ефективності політик і програм, спрямованих на забезпечення ґендерної рівності та розширення можливостей жінок;

31 The Concluding Observations on the Eighth Periodic Report of Ukraine were provided by the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women to Ukraine on 3 March 2017: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/12/concluding-observations-on-the-eighth-periodic-report-of-ukraine>

- збирати статистичні дані щодо домашнього насильства, сексуального насильства та інших форм насильства щодо жінок із розбивкою за віком і характером взаємин між постраждалими та кривдниками;
- запровадити системний моніторинг із питань становища вразливих груп жінок, включаючи сільських жінок, жінок із інвалідністю, жінок, які живуть з ВІЛ, жінок, які постраждали від ґендерно зумовленого та домашнього насильства, жінок із числа внутрішньо переміщених осіб (ВПО), жінок-ЛБТ, ромських жінок тощо.

Україна, як і інші держави-учасниці, має періодично (кожні п'ять років) звітувати щодо моніторингу прогресу у сфері реалізації **Пекінської Платформи дій (ППД)**. Дані з розбивкою за статтю необхідні для моніторингу прогресу в критичних сферах, пов'язаних із захистом прав і розширенням можливостей жінок, включаючи такі пріоритетні напрями: бідність; освіта та професійна підготовка; здоров'я; насильство щодо жінок; економічні можливості; влада та прийняття рішень; засоби масової інформації; навколишнє середовище; права людини; подолання наслідків конфліктів; становище дівчат. Сучасні прогалини у статистичній звітності стосуються таких аспектів: потреба в оцінюванні рівня бідності з дезагрегацією показників за ознакою статі, оскільки сучасні профілі бідності в Україні чітко пов'язуються з жінками літнього віку; збирання репрезентативних даних щодо поширеності домашнього та ґендерно зумовленого насильства з детальною розбивкою даних за віком постраждалих і характером їх стосунків із кривдниками; обстеження робочого часу населення, яке дотепер не проводилось у країні; визначення переліку показників для оцінювання ґендерних дисбалансів у ЗМІ та з точки зору впливу навколишнього середовища.

Моніторинг національних **Цілей Сталого Розвитку (ЦСР)** і, зокрема, зобов'язань у сфері ґендерної рівності, передбачає двобічний підхід, що охоплює моніторинг індикаторів, які характеризують досягнення завдань у рамках окремої Цілі 5 «ґендерна рівність», та показників, що пов'язані з відповідними завданнями в рамках інших Цілей та безпосередньо або опосередковано характеризують ситуацію у сфері ґендерної рівності, дотримання прав і розширення можливостей жінок. Сучасні прогалини в даних для

моніторингу Цілі 5 переважно зумовлені відсутністю тих показників, які можуть збиратися лише за допомогою стандартних обстежень МІКС та МДО (наприклад, рівень використання сучасних засобів контрацепції та поширення ґендерно зумовленого насильства) і в рамках обстежень робочого часу (наприклад, часові витрати на неоплачувану працю в домашньому господарстві). Додаткової дезагрегації даних за статтю потребуватиме й моніторинг виконання завдань у рамках інших Цілей, які прямо або опосередковано пов'язані з ґендерною рівністю та розширенням можливостей жінок та дівчат.

Висновки за результатами оцінки

Незважаючи на зростаючий інтерес ДССУ до питань ґендерної статистики та готовність розвивати цей напрям роботи, аналіз поточного стану ґендерної статистики, що збирається в рамках ДСС, та оцінка спроможності ДССУ збирати, аналізувати й розповсюджувати ґендерно чутливі дані та показники виявили такі проблеми:

1 необхідність поліпшення кількості та якості ґендерної статистики, оскільки:

- дані та показники не розраховуються систематично й не поширюються із розбивкою за статтю та дезагрегацією за іншими характеристиками, що відповідають інтерсекційному підходу (наприклад, за віком, місцевістю проживання, етнічною належністю, наявністю інвалідності);
- методології збирання та розповсюдження даних, що впроваджуються ДССУ, не орієнтовані на ґендерно чутливі підходи;
- існує потреба у впровадженні нових обстежень для виробництва нових показників, необхідних для моніторингу та звітності щодо ППД та ЦСР;
- деякі ґендерно чутливі показники виробляються лише на спеціальні запити або для моніторингу конкретних міжнародних вимог;

2 налагодження ефективної системи комунікації та обміну даними між різними державними структурами з метою розвитку загальної системи ґендерно чутливої звітності на національному та міжнародному рівні досі залишається викликом для вітчизняної системи офіційної статистики. Координація управління даними, що

адмініструються різними державними установами, такими як Національна поліція, Офіс Генерального прокурора, Державна судова адміністрація, Міністерство соціальної політики, Міністерство освіти та науки тощо, потребує додаткових зусиль і нарощування потенціалу ДССУ;

3 існує значна потреба у вдосконаленні якості даних, процесів управління даними та мета-

даними, використанні статистичних стандартів, особливо щодо тих даних, які надаються профільними міністерствами та відомствами. На сьогодні лише ДССУ надає дані, що супроводжуються чіткими метаданими (описом даних). Через це якість та відповідність адміністративних даних, що збираються та поширюються галузевими міністерствами та відомствами, ще має бути оцінена³².

ТЕКСТОВА ВСТАВКА 4:

Головні прогалини в спроможності ДССУ щодо збирання, аналізу та звітування з питань гендерної статистики

Оцінка потреб у розвитку знань та спроможності збирати, аналізувати та звітувати з питань гендерної статистики, що була проведена в рамках надання технічної підтримки ДССУ в 2019 р., визначила такі проблеми:

- недостатня обізнаність щодо міжнародних і національних зобов'язань України у сфері гендерної рівності;
- розпливчатість використання понять «гендерна статистика» та «гендерно чутливі дані»;
- потреба в розвитку нових методологій та інструментів для збирання та виробництва кращої гендерної статистики;
- необхідність розширення можливостей використання наявних адміністративних даних для моніторингу зобов'язань у сфері гендерної рівності;
- потреба в розвитку спроможності розраховувати нові гендерно чутливі дані/показники та застосовувати інтерсекційний підхід до виявлення нерівності залежно від етнічної належності, наявності інвалідності, місцевості проживання.

Пріоритетні напрями розвитку, що пропонуються ДССУ

Зважаючи на окреслені проблеми, серед пріоритетних напрямів розвитку, що потребуватимуть додаткових зусиль з боку ДССУ³³, слід зазначити:

1 огляд процесів збирання даних щодо запровадження нових інструментів або спеціальних модулів у наявних обстеженнях з метою збирання недоступної наразі інформації, як-от:

- обстеження робочого часу (або інтеграція спеціального модуля до наявних обстежень), що дотепер не проводилося в Україні, з метою вимірювання низки показників щодо гендерних особливостей розподілу між жінками та чоловіками домашньої праці, батьківських обов'язків, часових витрат на дозвілля;
- обстеження з питань становища жінок і дівчат, що дозволить отримати ключові показники у сфері

32 Цей аспект стосується таких складових: характеристики виробників даних, мета збирання даних, методи, що використовуються, та частота збирання даних, нормативні рамки, що стосуються збирання даних, основні показники, що можуть бути розраховані, режими поширення даних тощо.

33 Пропозиції ґрунтуються на висновках аналізу та оцінки наявних у ДССУ даних.

репродуктивного здоров'я, харчування, умов проживання, обізнаності щодо ВІЛ/СНІД, статевої поведінки тощо;

- обстеження з питань ґендерно зумовленого та домашнього насильства з метою збирання нових даних стосовно поширення насильства щодо жінок і дівчат на національному та регіональному рівнях;

2 **краще використання або обробка існуючих даних** для здійснення ґендерного аналізу та розрахунку ґендерно чутливих показників, які наразі не виробляються, наприклад:

- частка молодих людей, які не навчаються, не працюють та не отримують професійну підготовку; рівень зайнятості окремих груп чоловіків і жінок для потреб моніторингу ЦСР (за даними обстеження робочої сили);
- дезагредовані за статтю показники рівня життя населення (за даними обстеження умов життя домогосподарств);

3 **розбудова доказових даних у напрямі детальної дезагрегації**, оскільки багаторів-

нева дезагрегація надаватиме більш чітку картину різноманітного досвіду жінок і дівчат, а також різних результатів політики для різних груп населення. Вирішення цього завдання протягом наступних років потребуватиме нововведень, які стануть корисними не лише в контексті збирання ґендерно чутливих даних, а й для інших галузей статистики. Удосконалення обстежень домогосподарств з метою збирання детальної інформації стосовно членів домогосподарств із розбивкою за статтю та іншими ознаками значно підвищить цінність таких обстежень;

4 **розробка додаткових вибірок** для гарантування можливості отримання даних у розрізі статі, які характеризуватимуть представників різних верств суспільства;

5 **оцінка характеру та статусу ґендерно чутливих даних і показників**, що виробляються різними міністерствами та відомствами України й загалом ґрунтуються на адміністративних джерелах, з метою виявлення наявних прогалин у доказових даних, необхідних для моніторингу політики на національному та міжнародному рівнях.

3.2.

Визначення та оцінка наявних джерел даних

Після того, як визначені пріоритетні питання, виробники статистики повинні окреслити коло наявних джерел інформації, щоб оцінити, наскільки ці джерела даних можуть задовольнити потреби ґендерної статистики.

На момент підготовки цього посібника офіційна система статистики України складалася з **15 базових державних статистичних спостережень (ДСС)**, за допомогою яких збираються й обробляються ґендерно чутливі дані та показники. Деякі з цих даних періодично збираються за допомогою статистичних форм, інша інформація узагальнюється за адміністративними даними або збирається за допомогою спеціальних обстежень.

Перелік основних ДСС відповідно до Плану ДССУ на 2018 р.³⁴ представлено в табл. 3.1, де також наводиться стислий опис методології для кожного спостереження. ДСС проводяться відповідно до норм і положень Закону України «Про державну статистику», Закону України «Про інформацію», постанов Кабінету Міністрів України про розвиток державної статистики, щорічних планів ДСС, політики щодо конфіденційності статистичної інформації ДССУ (Наказ Державного комітету статистики від 30.11.2011 р. № 326) та інших нормативно-правових актів. Питання верифікації концепцій, визначень та аспектів якості даних, що стосуються належного відображення ґендерних відмінностей або можливих ґендерних упереджень, в рамках цього посібника не розглядаються.

34 ДССУ (2018 р.). План державних статистичних спостережень Державної служби статистики України на 2018 р.: http://www.ukrstat.gov.ua/plan_stat/2018/pl_ss_2018.zip

ТАБЛИЦЯ 3.1.

Перелік основних державних статистичних спостережень, що забезпечують збирання ґендерно чутливих даних, станом на 2018 р.

№	Назва ДСС	Опис методології
1	Природний рух населення (народження, смерті, шлюби, розірвання шлюбів)	<p>Мета – отримання статистичних даних щодо обсягів природного руху населення, кількості та демографічних характеристик народжених, померлих, осіб, які уклали та розірвали шлюб, причин смерті. ДСС є базовим для отримання та формування показників демографічної статистики.</p> <p>Це ДСС є суцільним статистичним спостереженням. Формування оперативних даних проводиться з місячною періодичністю, остаточних – з річною періодичністю. Методологія ДСС базується на принципах і положеннях, викладених у нормативних документах Європейського Союзу, рекомендаціях ООН для системи статистичного обліку природного руху населення. Нормативна база проведення спостереження охоплює методичні рекомендації «Кодування захворюваності та смертності у відповідності до Міжнародної статистичної класифікації хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я Десятого перегляду» (МКХ-10).</p>
2	Чисельність та склад населення	<p>Мета – отримання даних щодо чисельності наявного й постійного населення і розподілу населення за статтю та віком у період між переписами населення для розрахунків показників, що характеризують демографічні процеси.</p> <p>Це ДСС є суцільним статистичним спостереженням. Формування даних проводиться з використанням інформації останнього перепису населення України (2001 р.), до якої на щорічній основі додаються дані щодо чисельності народжених і прибулих осіб та віднімаються дані щодо чисельності померлих і вибулих осіб. Джерелом даних про чисельність народжених і померлих є Акти про народження та смерть, що заповнюються у відділах реєстрації актів цивільного стану. Дані щодо кількості мігрантів отримуються за результатами реєстрації відповідних подій в органах Міністерства внутрішніх справ. ДСС ґрунтується на міжнародних вимогах до статистичної інформації щодо оцінок чисельності населення, зокрема на Регламенті Європарламенту та Ради ЄС № 1260/2013 від 20.11.2013 р. «Про європейську демографічну статистику», Регламент Комісії ЄС № 519/2010 від 16.06.2010 р. «Про схвалення програми збору статистичних даних та метаданих для перепису населення та житла, затверджених Регламентом Європарламенту та Ради ЄС № 763/2008», Регламенті Європарламенту та Ради ЄС № 862/2007 від 11.07.2007 р. «Щодо статистики міграції населення та міжнародного захисту, а також скасування Постанови (Європейського Економічного Співтовариства) № 311/76 зі збору статистичної інформації щодо іноземних працівників», Принципах і рекомендаціях для системи статистичного обліку природного руху населення Статистичної комісії ООН, Рекомендаціях зі статистики міжнародної міграції Статистичної комісії ООН, Практичному керівництві для країн Східної Європи та Центральної Азії зі статистики міжнародної міграції Європейської Економічної Комісії ООН.</p>

№	Назва ДСС	Опис методології
3	Основні показники, що характеризують демографічні процеси	<p>Метою спостереження є отримання даних щодо демографічних процесів – народжуваності, смертності, шлюбності, відтворення населення, а також середньої очікуваної тривалості життя для аналізу цих процесів та інформаційного забезпечення розробки прогнозів чисельності населення.</p> <p>Дані збираються на суцільній основі шляхом реєстрації інформації стосовно всіх демографічних подій, що відбулись у межах країни. Правові та організаційні засади державної реєстрації актів цивільного стану визначені Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану». Інформація щодо причин смерті населення розробляється відповідно до міжнародної статистичної класифікації хвороб МКХ-10, прийнятої на 43-ій Всесвітній асамблеї з питань охорони здоров'я.</p>
4	Обстеження робочої сили (ОРС)	<p>Мета – збирання даних про склад і структуру робочої сили, оцінювання рівнів зайнятості, економічної активності та безробіття, які враховують загальний обсяг пропозиції робочої сили та є важливими показниками поточного стану економіки країни. Вибіркове обстеження проводиться щомісячно, інформація збирається у випадково відібраних домогосподарствах методом особистих інтерв'ю з особами у віці 15–70 років (форма № 1-ЕАН «Анкета вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності») та по домогосподарствах (форма № 2-ЕАН «Анкета домашнього господарства»). Інформація за особами включає дані щодо їх статі, віку, рівня освіти, характеристик економічної активності тощо.</p> <p>Методологія обстеження розроблена відповідно до загальноновизнаних міжнародних стандартів, зокрема викладених у Конвенції МОП № 160 «Про статистику праці», Рекомендаціях МОП № 170 від 1985 р. та окремих резолюціях міжнародних конференцій статистиків праці.</p>
5	Обстеження підприємств з питань статистики праці	<p>Мета – збирання інформації щодо кількості найманих працівників, руху кадрів, відпрацьованого часу, фонду оплати праці та його структури, розподілу працівників за розмірами заробітної плати, укладання колективних договорів, витрат на утримання робочої сили та інших виплат. Щомісячні статистичні обстеження підприємств з питань статистики праці реалізуються на основі вибіркового методу збирання даних.</p> <p>Методологія цього ДСС базується на таких міжнародних документах: Конвенція МОП № 160 «Про статистику праці», Рекомендації МОП зі статистики праці № 170 від 1985 р., резолюції Міжнародних конференцій статистиків праці, що стосуються інтегрованої системи статистики заробітної плати, вимірювання неповної зайнятості та неповного використання робочої сили.</p>

№	Назва ДСС	Опис методології
6	Умови праці на підприємствах	<p>Мета – збирання даних про умови праці, пільги та компенсації за роботу в шкідливих умовах праці.</p> <p>Обстеження проводиться станом на 31 грудня звітного року один раз на два роки. Звітно-статистичною документацією обстеження є форма ДСС № 1-ПВ (умови праці) «Звіт про умови праці, пільги та компенсації за роботу зі шкідливими умовами праці».</p> <p>Методологія ДСС розроблена з урахуванням положень законів України «Про охорону праці», «Про пенсійне забезпечення», «Про відпустки», постанов Кабінету Міністрів України від 17.11.1997 р. № 1290 «Про затвердження Списків виробництв, робіт, цехів, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці», від 16.01.2003 р. № 36 «Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах» та від 01.08.1992 р. № 442 «Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці», а також відповідних наказів та розпоряджень Міністерства соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я України.</p>
7	Обстеження підприємств щодо рівня заробітної плати працівників за статтю, віком, освітою та професійними групами	<p>Мета – збирання даних щодо оплати праці професійних груп працівників та відпрацьованого ними робочого часу, а також визначення їх погодинної оплати в Україні. Отримана інформація дає можливість спостерігати за структурою та рівнем заробітної плати залежно від віку, статі, рівня освіти, стажу роботи, розміру підприємства, виду діяльності та професійних груп.</p> <p>Вибіркове обстеження підприємств проводиться з періодичністю один раз на п'ять років. Звітно-статистичною документацією обстеження є форма ДСС № 7-ПВ (один раз на чотири роки) «Звіт про заробітну плату за професіями окремих працівників».</p> <p>ДСС проводиться відповідно до міжнародних стандартів, зокрема Регламенту Ради ЄС від 09.03.1999 р. № 530/1999 про структуровані статистичні дані щодо заробітної плати та вартості робочої сили, Регламенту Комісії (ЄС) № 1916/2000 від 08.09.2000 р., що забезпечує виконання Регламенту Ради (ЄС) № 530/1999 про структуровані статистичні дані стосовно заробітної плати та вартості робочої сили для визначення та передачі інформації про структуру заробітної плати.</p>

№	Назва ДСС	Опис методології
8	Мережа та діяльність закладів дошкільної освіти	<p>Метою ДСС є формування інформаційного забезпечення органів державної влади для прийняття управлінських рішень щодо системи дошкільної освіти в Україні.</p> <p>Спостереження здійснюється на основі заповнення річного звіту за формою № 85-к (річна) «Звіт про діяльність дошкільного навчального закладу» відповідно до роз'яснень щодо її заповнення. ДСС проводиться з урахуванням положень Компендіуму Європейської статистичної комісії (видання 2009 р.), рекомендацій, викладених у Керівництві Євростату з питань освіти та професійної підготовки (1999 р.) та Постанови Європейської статистичної комісії «Індикатори для моніторингу прогресу в рамках Лісабонської стратегії з освіти та продовження навчання» від 21.02.2007 р.</p>
9	Мережа та діяльність закладів вищої освіти	<p>Метою ДСС є формування інформаційного забезпечення органів державної влади для цілей управління системою вищої освіти в Україні.</p> <p>Періодичність збирання даних – один раз на рік. Спостереження здійснюється на суцільній основі за формою № 2-3 нк (річна) «Звіт вищого навчального закладу на початок навчального року» відповідно до роз'яснень щодо її заповнення.</p> <p>ДСС проводиться з урахуванням положень Компендіуму Європейської статистичної комісії, рекомендацій Євростату та Постанови Європейської статистичної комісії «Індикатори для моніторингу прогресу в рамках Лісабонської стратегії з освіти та продовження навчання» від 21.02.2007 р.</p>
10	Діяльність аспірантури та докторантури	<p>Мета – збирання, розроблення, узагальнення та поширення даних щодо підготовки наукових кадрів у рамках програм аспірантури та докторантури.</p> <p>Дані для ДСС отримуються за формою № 1-нк (річна) «Звіт про роботу аспірантури та докторантури».</p> <p>ДСС проводиться з урахуванням положень Компендіуму Європейської статистичної комісії, рекомендацій Євростату та Постанови Європейської статистичної комісії «Індикатори для моніторингу прогресу в рамках Лісабонської стратегії з освіти та продовження навчання» від 21.02.2007 р.</p>
11	Травматизм на виробництві	<p>Мета – отримання даних щодо кількості нещасних випадків на виробництві та потерпілих від нещасних випадків, пов'язаних із виробництвом, за основними видами подій, що призвели до нещасного випадку, та причинами настання нещасного випадку, а також витрат підприємств, зумовлених нещасними випадками.</p> <p>Суцільне спостереження проводиться з річною періодичністю на основі інформації за формою № 7-тнв (річна) «Звіт про травматизм на виробництві».</p> <p>Нормативною базою обстеження є закони України, постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно-правові документи.</p>

№	Назва ДСС	Опис методології
12	Колективні засоби розміщення	<p>Мета – отримання даних щодо колективних засобів розміщення, кількості осіб, які перебували в них, та номерного фонду.</p> <p>Спостереження проводиться на суцільній основі з річною періодичністю. Джерелом інформації є звіт за формою № 1-КЗР (річна) «Звіт про діяльність колективного засобу розміщення».</p> <p>Нормативною базою обстеження є закони України та постанови Кабінету Міністрів України.</p>
13	Здійснення наукових досліджень і розробок	<p>Мета – отримання даних щодо витрат на здійснення наукових досліджень і розробок та кількості виконавців, які їх здійснюють.</p> <p>Суцільне спостереження здійснюється за формою № 3-наука (річна) «Звіт про здійснення наукових досліджень і розробок» відповідно до роз'яснень щодо її заповнення.</p> <p>Нормативною базою обстеження є документи Європейського Союзу стосовно статистики наукових досліджень і розробок, зокрема Регламент (ЄС) № 995/2012 від 26.11.2012 р. щодо докладних правил для реалізації Рішення № 1608/2003/ЄС Європейського парламенту й Ради, що стосуються виробництва й розвитку статистики по науці й технологіях, та Керівництво Фраскати (2015).</p>
14	Обстеження умов життя домогосподарств (ОУЖД)	<p>Мета – збирання даних щодо соціально-демографічних характеристик, умов життя, структури витрат, доходів, ресурсів домогосподарств та щодо інших різноманітних показників рівня життя. ОУЖД є основною інформаційною базою для дослідження питань бідності та депривацій в Україні.</p> <p>Вибіркове обстеження домогосподарств проводиться на щоквартальній основі. Показники оцінюються як на національному, так і на місцевому рівнях (велике місто, мале місто, сільська місцевість), за регіонами, за економічними районами, за типами домогосподарств тощо.</p> <p>Організаційно-методологічні засади ОУЖД та система показників, яка розробляється за його результатами, відповідають вимогам та рекомендаціям таких документів: Регламент Комісії ЄС від 07.11.2003 р. № 1983/2003 щодо впровадження Регламенту Європейського Парламенту та Ради Спільноти № 1177/2003 зі статистики доходів та умов життя (EU-SILC) стосовно переліку цільових первинних змінних, OJL 298 від 17.11.2003 р.; Регламент Комісії (ЄС) № 1980/2003 від 21.10.2003 р., що впроваджує Регламент (ЄС) № 1177/2003 Європейського Парламенту і Ради про статистику Співтовариства щодо доходів і умов життя (EU-SILC) в частині визначень та оновлених визначень, OJL 298 від 17.11.2003 р.; Опис методології EU-SILC та цільових показників (документ SILC065); Алгоритми розрахунку показників соціальної ізоляції на базі EU-SILC; Керівництво з питань обстежень домогосподарств. Статистичний відділ Департаменту міжнародних економічних і соціальних питань ООН, Серія F № 31, Нью-Йорк, 1986 р. та ін.</p>

№	Назва ДСС	Опис методології
15	Обстеження сільськогосподарської діяльності населення в сільській місцевості	<p>Мета – збирання інформації щодо діяльності населення у сфері сільськогосподарства: вирощування сільськогосподарських культур, розведення свійської худоби та птиці як для задоволення власних потреб у продовольстві, так і для продажу, а також щодо забезпеченості сільських домогосподарств технікою та виробничими спорудами, застосування ними хімікатів і пестицидів, науково обґрунтованих методів ведення сільськогосподарського виробництва, використання найманої праці тощо.</p> <p>Вибіркове обстеження сільськогосподарської діяльності населення проводиться на щомісячній основі. При цьому один раз на рік визначаються основні сільськогосподарські характеристики домогосподарств у сільській місцевості, щомісячно – основні показники їхньої сільськогосподарської діяльності.</p> <p>Нормативною базою обстеження є закони України, постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно-правові документи.</p>

Деякі важливі дані, які можуть бути використані для вдосконалення ґендерної статистики в Україні, також збираються в рамках вибіркового обстеження з питань трудової міграції та вибіркового обстеження з питань дитячої праці:

1 у 2017 р. ДССУ провела третє вибіркєве обстеження з питань трудової міграції (попередні етапи проводились у 2008 р. і 2012 р.). З цією метою до анкети ОРС було включено спеціальний модуль. Мета опитування полягала в оцінці масштабів, поширеності та напрямів зовнішніх трудових міграцій в Україні, соціально-демографічного складу трудових мігрантів, включаючи їх стать, вік, освіту, види економічної діяльності, умови праці, частоту та тривалість поїздок;

2 обстеження з питань дитячої праці проводилося з метою збирання відповідних даних, необхідних для потреб національної політики у сфері ліквідації дитячої праці, особливо її найгірших форм. Методологія обстеження ґрунтується на Резолюції МОП щодо статистики дитячої праці, затвердженій на 18-ій Міжнародній конференції статистиків праці (2008 р.).

Дані, що надходять із цих ДСС, збираються та обробляються на основі визначених списків звітних одиниць або побудованих вибіркових сукупностей спостереження (підприємства, установи, домогосподарства

тощо). Регіональні управління державної статистики організують роботу щодо залучення респондентів до участі у спостереженнях. Найчастіше потенційний респондент/ка отримує повідомлення про свою участь у такому спостереженні. При цьому підприємствам надається звітно-статистична документація, інструменти ДСС передаються за допомогою засобів зв'язку або безпосередньо працівниками статистичних органів. Підприємства можуть знайти відповідні статистичні форми та інструкції на офіційному веб-сайті ДССУ або на місцевих веб-сайтах регіональних управлінь статистики.

Обстеження домогосподарств проводяться здебільшого у формі індивідуальних інтерв'ю за допомогою паперових анкет. У деяких періодичних обстеженнях можливо використання телефонного опитування. Первинна інформація, зібрана від респондентів, перевіряється на рівні територіальних органів державної статистики, застосовуються різні типи контролю даних, включаючи контроль повноти введення даних, арифметичний та логічний контроль первинної інформації, контроль кореляцій між показниками різних розділів або форм, контроль порівняння з даними попереднього періоду. У разі виявлення будь-яких помилок, первинну статистичну інформацію уточнюють у респондента/ки, потім виправляють та вносять у базу даних.

Введення та обробка даних (наприклад, очищення, редагування та агрегація) здійснюються за допомогою спеціального програмного забезпечення в

комплексах електронної обробки інформації на регіональному та/або національному рівні. Інформація узагальнюється на національному рівні.

3.3.

Гендерна проблематика у процесі збирання даних: дослідження нових ініціатив

Після того, як визначені пріоритетні питання, оцінені доступні джерела інформації та відповідні прогалини в даних, наступні кроки мають стосуватись етапу збирання даних.

У зв'язку з цим міжнародні посібники та керівництва пропонують статистичним службам для урахування гендерної проблематики у процесі збирання даних здійснювати деякі ключові заходи, що передбачають:

- вдосконалення наявних методів збирання даних шляхом додавання чи коригування запитань у наявних опитувальниках, модулях та адміністративних формах або розширення варіантів альтернативних відповідей на ці запитання;
- упровадження абсолютно нових інструментів збирання даних (може передбачати інтеграцію нових обстежень або додавання модулів/запитань до існуючих обстежень);
- огляд стратегій набору та навчання осіб, які збирають дані, для підвищення їх обізнаності та якості роботи під час збирання даних.

Як наголошується у попередніх розділах цього посібника, в Україні існує потреба в перегляді процесів збирання даних з метою запровадження нових підходів до отримання відсутньої наразі інформації, що дозволить заповнити прогалини в даних із розбивкою за статтю, гендерній статистиці та показниках.

У цьому підрозділі представлено деякі нові ініціативи щодо збирання даних, які слід ураховувати в роботі ДССУ. Для кожної ініціативи представлено:

- деякі загальні міркування щодо її значення в контексті розвитку гендерної статистики в Україні;
- короткий огляд методологічних підходів, яких слід дотримуватися;
- деякі критичні питання, які варто ураховувати під час збирання даних.

Рівень надання гендерно чутливої інформації у рамках окремих ініціатив значною мірою визначатиметься ефективністю планування та проектування, а також обраними методами збирання даних.

3.3.1. Використання даних переписів населення для кращої гендерної статистики³⁵

Загальні положення

Перепис населення – це загальний процес збирання, упорядкування, оцінки, аналізу та розповсюдження демографічних, економічних і соціальних даних, що стосуються всього населення країни чи чітко визначеної частини країни в конкретний період часу.

Перепис населення є важливим джерелом статистичної інформації для вивчення відмінностей між жінками і чоловіками (дівчатами та хлопцями), що стосуються різних аспектів життя. Він також може використовуватися для дослідження становища окремих підгруп населення в розрізі гендерної проблематики (наприклад, літніх жінок і чоловіків або мешканців сільській місцевості), та для аналізу гендерних проблем малих географічних територій. Статистика може розроблятися для окремих типів домогосподарств та залежно від складу сім'ї.

35 Цей розділ посібника ґрунтується на інформаційному джерелі: UNECE and WB Institute (2010). Developing gender statistics: A Practical Tool. Reference manual prepared by the UNECE Task Force on Gender Statistics Training for Statisticians with contributions from various experts.

ООН розробила низку міжнародних принципів і рекомендацій щодо переписів населення та житлового фонду, щоби допомогти національним статистичним службам у плануванні та проведенні економічно ефективних та вдосконалених переписів (див. Принципи та рекомендації ООН щодо проведення переписів населення та житла, 2017 р.). Фондом ООН у галузі народонаселення (UNFPA) були розроблені міжнародні рекомендації щодо ґендерного аналізу даних національного перепису населення та житла (2014 р.).

Про що це?

Перепис населення, як правило, є найбільшим статистичним спостереженням, яке здійснює країна, і одним із найважливіших.

Методологія збирання даних для перепису населення в Україні включає пряме отримання інформації від людей за допомогою інструментів, які адмініструються інтерв'юерами.

Переписи містять дані щодо населення країни та інформацію про демографічні та соціальні характеристики населення, такі як вік, стать, місце постійного проживання, освіта та навчання, міграція, зайнятість та професія, склад домогосподарств, економічний стан, інвалідність тощо. Зібрані дані дозволяють також проаналізувати взаємозв'язки між членами домогосподарств, освітнім рівнем, професією та статусом економічної діяльності, житловими умовами.

Критичні питання збирання даних

Запитання, що входять до програми перепису, можуть бути вдосконалені, аби містити більше понять, що стосуються концепції ґендерної рівності.

До існуючих стандартних запитань у рамках перепису населення можуть бути додані нові запитання або додаткові варіанти відповідей, які дозволять отримати додаткову ґендерно орієнтовану інформацію, наприклад шляхом включення запитань, які дають змогу правильно визначити певні підгрупи населення.

Запитання щодо зайнятості повинні охоплювати повну інформацію, щоби визначити відповідні відмінності між жінками та чоловіками. Запитання мають бути сформульовані таким чином, аби містити: 1) назву професії; 2) опис основних завдань і обов'язків, що передбачаються професією.

Примітка: більше інформації читачі посібника можуть отримати в таких матеріалах: 1) Керівництво ЄЕК ООН та Світового банку «Розвиток ґендерної статистики: практичний інструмент» (2010); 2) Методологічне керівництво з ґендерного аналізу національних переписів населення та житла ЮНФПА (2014), оскільки в них представлено більш детальну та розгорнуту інформацію.

3.3.2. Обстеження використання часу для потреб ґендерної статистики³⁶

Загальні положення

Дослідження нерівномірного розподілу неоплачуваної роботи між чоловіками та жінками, інформації щодо часу, що витрачається на хатню та доглядову працю, є важливою складовою ґендерної статистики та аналізу. Жінки здійснюють ключовий внесок до неоплачуваної роботи, яка одночасно підтримує домогосподарство та сприяє генеруванню його доходу. З цієї причини розуміння повного спектра діяльності жінок вдома є важливим елементом моделювання поступального руху в бік ґендерної рівності або відхилення від неї (ЄЕК ООН, 2013).

³⁶ Інформація, представлена тут, ґрунтується на таких джерелах: 1) United Nations Guide to Producing Statistics on Time Use: Measuring Paid and Unpaid Work (2005); 2) Eurostat publication Harmonised European Time Use Surveys: 2008 guidelines (2009); 3) UNECE (2013). Guidelines for Harmonizing Time-Use Surveys. UN Geneva.

З емпіричного погляду, дані про використання часу свідчать про нерівномірність його розподілу між членами домогосподарств і обмежені можливості працевлаштування, що пов'язані з необхідністю догляду за членами родини³⁷. Ці дані включають інформацію стосовно щоденних занять людей, про те, скільки часу вони витрачають на виконання кожного з цих занять, та контекст, у якому вони проводяться. Статистика зазвичай розбита за статтю, віковою групою, типом поселення (сільське/міське) та іншими групами населення, які цікавлять тих, хто аналізує дані.

Загалом, ці дані збираються за допомогою окремих вибіркового обстежень, які є корисним інструментом для оцінювання цього виміру ґендерної рівності. Як альтернатива можуть використовуватися модульні підходи до збирання інформації щодо використання часу, зважаючи на загальні завдання дослідження.

Наразі таких доказових даних в Україні немає. А отже, їх виробництво за допомогою нових ініціатив у сфері збирання даних, які може впровадити ДССУ, дозволить заповнити існуючі прогалини в даних і стане корисним для моніторингу та звітності.

Про що це?

Дані щодо використання часу можуть вимірювати: 1) яким чином жінки та чоловіки розподіляють свій час на конкретні види діяльності протягом визначеного періоду – *як правило, упродовж 24 годин на день і семи днів на тиждень* (ООН, 2005); 2) обсяги неоплачуваної праці (праці, що не винагороджується) та цінність цієї роботи для економіки; 3) участь у всіх видах діяльності (неринкова зайнятість); 4) робочий час, віддаленість місця роботи та графік економічної активності; 5) баланс між роботою та сім'єю; 6) час, що витрачається на освіту й охорону здоров'я; 7) час, що витрачається на дозвілля та забезпечення якості життя.

З методологічного погляду, такі дані зазвичай отримують за допомогою: 1) обстежень (самостійних обстежень або спеціальних модулів); 2) методів, що ґрунтуються на заповненні *24-годинних щоденників, стилізованих аналогів цих щоденників або стилізованих запитань*; 3) підбору респондентів.

Метод щоденників часу передбачає детальне документування усіх видів діяльності, які здійснюються особами, як правило, протягом 24 годин одного або декількох днів. Респондент/ка повідомляє про всі свої дії або у заздалегідь визначені інтервали часу, або зазначаючи час початку та закінчення кожної діяльності. Щоденники повного дня охоплюють ширший спектр контекстної інформації та точніші дані про види діяльності, які потім кодуються. Однак необхідні ресурси та навантаження на респондентів у цьому випадку значно вищі.

Натомість *стилізовані версії щоденників* складаються із стилізованих запитань, що пропонують респондент(к)ам згадати кількість часу, який вони приділяють або приділили певній діяльності протягом визначеного періоду, наприклад протягом дня, тижня чи року (ООН, 2005: 15).

Стилізовані запитання використовуються в обстеженнях із конкретною метою – оцінювання участі респондентів у певних видах діяльності, не фіксуючи час у той день, коли мали місце ці види діяльності або паралельні діяльності (з цієї метою, використовуються щоденники). Типові приклади стилізованих запитань містяться у Керівництві ООН (2005 р.).

37 Fleming, R., A. Spellerberg (1999). Using Time Use Data: A history of time use surveys and uses of time use data. Statistics New Zealand.

Важливо зазначити, що для отримання ґендерної статистики метод щоденника є більш диверсифікованим та надійним, ніж використання стилізованих питань (ООН 2005, ЄЕК ООН, 2013).

Натепер не існує єдиної затвердженої міжнародної стандартної класифікації видів діяльності для обстежень робочого часу, що обмежує можливості міжнародних порівнянь і перешкоджає досягненню стандартизації у збиранні та виробництві даних. Однак існує багато спільних елементів, що використовуються в різних структурах, які можуть становити мінімальний набір категорій для полегшення міжнародних порівнянь та розвитку міжнародної звітності.

Критичні питання збирання даних

Деякі критичні питання збирання даних, характерні для обстежень робочого часу, стосуються таких методологічних проблем: 1) обґрунтування вибірки – вибір респондентів/ок і референтних днів; 2) стратегія збирання даних (інтерв'ю «віч-на-віч», щоденники чи змішана модель); 3) включення контекстуальних змінних; 4) вимірювання тих видів діяльності, що здійснюються одночасно.

Вибіркові сукупності, що використовуються в обстеженнях робочого часу, повинні охоплювати всі релевантні групи населення та всі пори року. Зокрема, дітей і людей старшого віку не слід виключати з вибіркової сукупності. Також важливо, щоби вибірка днів, включених до опитування, охоплювала всі пори року, що має значення для охоплення сільськогосподарських та інших видів діяльності, які залежать від погоди.

Сучасні методи збирання таких даних передбачають індивідуальні інтерв'ю за допомогою комп'ютерних технологій (CAPI) – із використанням так званої електронної анкети.

3.3.3. Дані про насильство щодо жінок, які збираються за допомогою обстежень³⁸

Загальні положення

Потреба у точних і достовірних даних стосовно рівня насильства щодо жінок все більше визнається та підкреслюється в національних стратегіях та програмах. Згідно з Декларацією ООН про викорінення насильства щодо жінок, насильство щодо жінок означає «будь-який прояв насильства, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичний, статеви́й чи психологічний збиток або страждань жінок, а також загрози скоєння таких актів, примусове чи довільне позбавлення свободи, в публічному чи приватному житті»³⁹.

Спеціальні обстеження з питань насильства щодо жінок – це найефективніший інструмент, призначений насамперед для збирання детальної інформації щодо рівня різних форм насильства щодо жінок – **фізичного, сексуального, економічного, психологічного та емоційного**.

38 Інформація, що представлена в цьому розділі, ґрунтується виключно на матеріалах наступних публікацій: 1) UNDESA (2014). Guidelines for Producing Statistics on Violence against Women: Statistical Surveys; 2) UNDESA (2016). Integrating a Gender Perspective into Statistics.

39 <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ViolenceAgainstWomen.aspx>.

Спеціальні обстеження населення забезпечують найбільш надійну та вичерпну статистику стосовно насильства щодо жінок, тому що вони передбачають спеціальне навчання інтерв'юєрів для роботи з цією дуже чутливою темою (заходи, які мають мінімізувати замовчуваність насильства), а також можуть включати значну кількість детальних запитань щодо різних форм насильства, з якими стикалися респондентки. Крім того, дані щодо соціально-демографічних характеристик респонденток та їхніх інтимних партнерів, зібрані за допомогою цих обстежень, дозволяють проаналізувати, яким чином ці характеристики впливають на ризики та наслідки насильства.

Однак у ситуаціях, коли неможливо провести спеціальне обстеження з питань насильства щодо жінок через брак фінансування чи інших ресурсів, слід розглянути можливість використання спеціальних модулів. Існує два обстеження, які містять спеціальні модулі для збирання такого типу даних, – Мультиіндикаторне кластерне обстеження (МІКС) і Медико-демографічне обстеження (МДО).

Наразі в Україні практично не існує такої доказової інформації, оскільки останні міжнародно співставні дані були зібрані в рамках МДО у 2007 р. Тому впровадження нових ініціатив щодо збирання даних, які можуть бути реалізовані ДССУ, сприятиме заповненню існуючих прогалин у даних і буде корисним для потреб моніторингу та звітності.

Про що це?

Обстеження з питань насильства щодо жінок відіграють унікальну роль у вимірюванні рівня, характеру та наслідків усіх форм насильства. Дані, що збираються за допомогою цих обстежень, необхідні для: 1) оцінки **поширеності** насильства щодо жінок (кривдник може бути інтимним партнером, знайомим або сторонньою людиною); 2) визначення груп жінок, які стикаються з **найбільшими ризиками** насильства; 3) визначення **характеристик кривдників**; 4) оцінки **впливу** насильства на фізичне та психічне здоров'я жінки; 5) виявлення **бар'єрів**, із якими стикаються постраждалі від насильства в процесі пошуку допомоги та послуг; 6) розуміння **ставлення** до насильства щодо жінок у суспільстві. Ця інформація має вирішальне значення для планування зусиль із запобігання та реагування на насильство щодо жінок.

У рамках таких обстежень збираються зазначені вище дані, що дозволяє визначити групи жінок, яким найбільше загрожує насильство. Перевагою цих обстежень є використання вибіркового сукупностей, побудованих для включення різних груп жінок у достатній кількості, що дозволяє розрахувати **рівень поширеності** насильства для кожної конкретної групи. Також збирається інформація щодо **характеристик жінок**, які зазнали насильства, і тих жінок, які не мають такого досвіду (зазвичай вимірюються такі характеристики, як вік, вік вступу до першого шлюбу, сімейний стан, рівень освіти, економічна активність, місце проживання, етнічна належність, мова та релігійна належність). Інші дані щодо жінок, пов'язані з рівнем їхньої обізнаності щодо **юридичних прав** або можливостей **доступу до соціальних та економічних ресурсів** (наприклад, регулярний і стабільний грошовий дохід, право власності на майно), також можуть збиратися для оцінювання вразливості жінок до насильства з боку інтимних партнерів чи інших кривдників.

Як альтернативу можна розглядати включення спеціального модуля запитань стосовно насильства щодо жінок до програми інших обстежень; це може бути гарною та невитратною стратегією дослідження насильства щодо жінок. Такий модуль не може вмістити детальний перелік запитань, необхідних для глибокого дослідження всієї повноти проблеми, однак якщо запитання добре продумані та побудовані, він може забезпечити надійну статистику щодо різних аспектів насильства, які в іншому разі неможливо було б отримати взагалі. Деякі обмеження, які слід ураховувати в такому випадку, обговорюються в документах, підготовлених Департаментом економічних і соціальних питань ООН у 2014 р.

Критичні питання збирання даних

Деякі критичні питання збирання даних, характерні для обстежень із питань насильства щодо жінок, стосуються чотирьох аспектів: 1) концепції та вимірювання; 2) дизайн опитувальників; 3) побудова вибірки; 4) відбір та підготовка інтерв'юєрів.

Концепції та вимірювання: Визначення мети, завдань та специфікацій обстеження в процесі консультацій із заінтересованими сторонами та встановлення загальних принципів побудови вибірки (таких як розмір вибірки, підхід до побудови вибірки, методи побудови вибіркової сукупності) – це перші важливі рішення, які потім визначатимуть процес збирання даних. Надійне та достовірне вимірювання поширення насильства щодо жінок значною мірою залежить від чіткої операціоналізації конкретних проявів насильства та використання відповідних чітких визначень. Наприклад, фізичне насильство охоплює всі дії навмисного застосування сили, які можуть спричинити травму чи смерть (не враховуючи примусового сексуального контакту).

Дизайн опитувальників та теми для включення: Дизайн та якість опитувальника суттєво впливають на якість отриманих даних і кінцевих результатів обстеження, тому його зміст має розроблятися відповідно до цілей, завдань та очікуваних результатів опитування. Як мінімум, зібрані дані повинні уможливлувати розрахунок основних показників, визначених Групою друзів голови Статистичної комісії ООН стосовно показників насильства щодо жінок (див. ЄЕК ООН 2014: 14, Вставка II.1). Модуль обстеження, розроблений для ЄЕК ООН, призначений для формування повного набору запитань, які необхідні для збирання даних про ці основні питання (модель доступний в документі ЄЕК ООН 2014: 171 2014, додаток VII)⁴⁰. Цю модель опитувальника можна розширити та/або адаптувати на основі контексту України та використовувати як спеціальне опитування.

Побудова вибіркової сукупності: Усі важливі підгрупи населення повинні бути представлені у вибірці в достатньо великій кількості для проведення детального аналізу. Під час формування вибіркової сукупності та в процесі визначення її розміру слід надавати пріоритет дослідженню очікуваної поширеності форм насильства та необхідності проведення аналізу для підгруп населення, таких як представниці різних вікових груп, географічних районів або етнічних меншин.

⁴⁰ Остання версія модуля цього обстеження та супровідні матеріали доступні за посиланням: www1.unece.org/stat/platform/display/VAW (регулярно оновлюється).

Вибір та підготовка інтерв'юєрів: Беручи до уваги високу чутливість теми, рекомендується, щоб усі інтерв'юєри та польові супервайзери були жіночої статі, якщо передбачається проведення індивідуальних інтерв'ю. Треба ретельно ставитися до їх віку та освіти. Належна підготовка інтерв'юєрів є важливим кроком для отримання детальних, достовірних та неупереджених даних стосовно особистого досвіду насильства серед жінок. Детальні вказівки щодо цих аспектів містяться у документі, який використано при підготовці цього розділу.

Останнім часом процеси збирання даних спираються на комп'ютерні техніки індивідуальних інтерв'ю (CAPI), що використовують так звані електронні анкети.

Надзвичайно важливе значення при реалізації обстеження чи використанні цільового модуля також мають етичні міркування. Для забезпечення дотримання всіх основних принципів проведення вибіркового обстеження увага має приділятися питанням безпеки, благополуччя респонденток та інтерв'юєрів під час кожного етапу розробки та реалізації такого обстеження.

Примітка: детальнішу інформацію за цією тематикою можна отримати в публікації: United Nations, UNDESA Guidelines for Producing Statistics on Violence against Women: Statistical Surveys (2014).

ТЕКСТОВА ВСТАВКА 5:

Приклади використання модулів з питань насильства щодо жінок у рамках комплексних обстежень

1) МОДУЛЬ З ПИТАНЬ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В РАМКАХ МЕДИКО-ДЕМОГРАФІЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ (МДО)

Медико-демографічні обстеження проводяться здебільшого в країнах із низьким та середнім рівнем доходів за допомогою використання стандартизованих запитальників і методологій. МДО охоплюють низку тем, включаючи репродуктивне здоров'я, здоров'я матері та дитини, статеву поведінку та харчування. Вони є національно репрезентативними статистичними обстеженнями, що охоплюють від 5 тис. до 30 тис. домогосподарств. Інтерв'ю мають проводитися з усіма жінками віком 15–49 років у домогосподарствах, які потрапили до вибірки. У 2000 р. було розроблено стандартизований модуль запитань і методологію збирання даних щодо насильства з боку інтимного партнера, які наразі застосовано приблизно в 40 країнах. Модуль з питань домашнього насильства, як правило, використовується в інтерв'ю з однією випадково обраною жінкою віком 15–49 років, яка на момент опитування перебуває у шлюбі або партнерстві, у тих домогосподарствах, що потрапили до вибірки. Обстеження проводяться за стандартами ВООЗ з питань етичних міркувань і безпеки (див. керівництво “Putting Women First: Ethical and Safety Recommendations for Research on Domestic Violence against Women”, World Health Organization, 2001).

(Більше інформації доступно за посиланням: https://www.dhsprogram.com/pubs/pdf/DHSG1/Guide_to_DHS_Statistics_DHS-7.pdf)

2) МОДУЛІ З ПИТАНЬ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА ВІКТИМІЗАЦІЇ В РАМКАХ МУЛЬТИІНДИКАТОРНОГО КЛАСТЕРНОГО ОБСТЕЖЕННЯ (МІКС)

Мультиіндикаторне кластерне обстеження, що проводиться Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), є міжнародною ініціативою з обстежень домогосподарств для збирання та аналізу даних щодо становища дітей і жінок у різних країнах. Воно ґрунтується на використанні стандартизованих опитувальників і методологій для моніторингу здоров'я дітей і немовлят, а також репродуктивного здоров'я матерів за допомогою індивідуальних інтерв'ю з представниками національно репрезентативної вибірки домогосподарств. У рамках МІКС-6 збираються дані щодо захисту від насильства та експлуатації, оскільки обстеження містить спеціальні модулі з питань реєстрації народжень, виховання дітей, дитячої праці, ранніх шлюбів, калічущих операцій на жіночих статевих органах, віктимізації постраждалих, відчуття безпеки і ставлення до домашнього насильства (як показника соціальної прийнятності насильства). Важливо, що МІКС-6 забезпечує статистично обґрунтовані та міжнародно співставні дані, важливі для розробки політики та програм, які ґрунтуються на доказах, а також для моніторингу прогресу в досягненні національних цілей розвитку та глобальних зобов'язань, таких як «Світ, пристосований для дітей: декларація та план дій» і Порядок денний сталого розвитку до 2030 року.

(Більше інформації доступно за посиланням: <http://mics.unicef.org/tools>)

ЮНІСЕФ і програма МДО тісно співпрацюють з метою гармонізації методологій та показників.

3.3.4. Збирання даних щодо володіння активами з точки зору ґендерної перспективи⁴¹

Загальні положення

Необхідність збирання ґендерної статистики щодо жіночої власності та контролю над активами підкреслюється порядком денним ППД та ЦСР⁴², оскільки ці дані дозволяють зрозуміти стан розширення прав, можливостей і добробуту жінок, оцінити їх економічну вразливість та роль у прийнятті рішень у домогосподарствах.

Хоча в багатьох країнах для збирання такої статистики раніше використовувалися сільськогосподарські обстеження та адміністративні джерела даних, наразі міжнародні зусилля спрямовані на використання для цих цілей обстежень домогосподарств, оскільки вони є гнучким інструментом збирання даних, найбільш розвиненим і регулярним джерелом даних у рамках національних програм статистичних обстежень.

Методичні вказівки щодо вимірювання володіння активами та підприємництва з позицій ґендерної проблематики були розроблені Департаментом економічних і соціальних питань ООН (ВЕСП ООН, 2019) у рамках проєкту «Докази та дані для ґендерної рівності» (EDGE)⁴³.

41 UNDESA (2019) Guidelines for Producing Statistics on Asset Ownership from a Gender Perspective, ST/ESA/STAT/SER.F/119: <https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/Standards-and-Methods/files/Handbooks/gender/1800223-E-Asset%20Ownership-FinalW-E.pdf>

42 У рамках ЦСР 5 завдання 5.а стосується рівних прав жінок на економічні ресурси, а також доступу до володіння і розпорядження землею та іншими формами власності, фінансових послуг, успадкованого майна та природних ресурсів відповідно до національних законів, а його моніторинг здійснюється за допомогою двох показників: Індикатор 5.а.1 «Фактичний показник прав власності жінок на землю сільськогосподарського призначення»; Індикатор 5.а.2 «Юридичний показник прав власності жінок на землю в законодавчих рамках».

43 Ініціатива «Докази та дані для ґендерної рівності» покликана вдосконалювати підходи з інтеграції ґендерних питань до регулярних процесів виробництва офіційної статистики, що сприятиме формулюванню кращих політик, які ґрунтуються на доказах.

Цей проєкт базувався на технічних ресурсах, зібраних протягом багатьох років від широкого кола зацікавлених сторін, включаючи національні статистичні бюро, регіональні й міжнародні агенції, дослідників, які мають досвід ґендерного аналізу володіння активами та підприємництва. Методологія була апробована у семи пілотних країнах – Грузії, Мальдівах, Мексиці, Монголії, Філіппінах, Уганді та Південній Африці.

Відповідно до цієї методології, збирання, обробка, аналіз та поширення ґендерно орієнтованих даних щодо володіння активами на індивідуальному рівні повинні включати: вимірювання ґендерного розриву в активах або відмінностей у володінні активами серед жінок і чоловіків; вимірювання ґендерного розриву в заможності, тобто всіх активів, якими володіють жінки та чоловіки; розуміння, яким чином власність та заможність розподіляються в межах домогосподарства залежно від статі його членів у тих домогосподарствах, де до опитування долучаються декілька членів.

Наразі жодних таких даних в Україні не збирається, хоча вони мають критично важливе значення для моніторингу та розробки політики. Країна може застосувати розглянуту вище методологію (або її частину) відповідно до власних потреб та можливостей, але після її приведення у відповідність до національної законодавчої бази та соціальних норм, які регулюють права власності, а також визначають способи придбання активів.

Про що це?

Концептуальні засади вимірювання володіння активами визначають активи, що перебувають у власності домогосподарств, включаючи дорослих жінок та чоловіків як членів домогосподарств, відповідно до чинних міжнародних стандартів, закріплених у Системі національних рахунків (СНР). Відповідно, активи визначаються як *«виміри цінності, що представляють собою певне благо або сукупність благ, які накопичуються економічним власником шляхом володіння або використання протягом певного періоду часу»*.

Стратегії збирання даних, які можуть використовуватися, включають: 1) проведення окремого (самостійного) обстеження, 2) включення спеціального модуля до наявного обстеження домогосподарств; 3) інтеграцію мінімального набору запитань до наявних анкет обстеження.

Рекомендовано проводити збирання даних щодо фінансових та нефінансових активів на індивідуальному рівні.

Критичні питання збирання даних

У рамках самостійного обстеження зазвичай охоплюються такі **типи активів**: основне житло, сільськогосподарські угіддя, худоба, велика сільськогосподарська техніка, несільськогосподарські підприємства, нерухомість, споживчі товари тривалого користування, фінансові активи та зобов'язання, цінності.

Якщо проводиться самостійне обстеження, опитуванню зазвичай підлягають такі **члени домогосподарства**: основна подружня пара та третій член домогосподарства, обраний випадково; збирання даних відбувається на основі самостійного заповнення опитувальників або за дорученням – іншими особами. У домогосподарствах, де немає подружніх пар, опитують членів домогосподарства, які володіють найповнішою інформацією щодо активів у власності домогосподарств та двох випадково обраних респондентів.

Якщо інтегрується спеціальний модуль до національного обстеження домогосподарств, зазвичай охоплюють такі **типи активів**: сільськогосподарські угіддя, велика сільськогосподарська техніка, нерухомість, фінансові активи та зобов'язання. Членом домогосподарства, який підлягає опитуванню, може бути будь-який випадково обраний дорослий член домогосподарства; дані збираються шляхом самостійного заповнення опитувальників респондент(к)ами.

Примітка: більш детальну інформацію щодо цієї тематики можна отримати в публікації: United Nations (2019). Guidelines for Producing Statistics on Asset Ownership from a Gender Perspective, UNDESA. Це Керівництво представляє концепції, визначення та вимоги до даних, які вимірюють володіння активами в контексті гендерної проблематики в рамках обстежень домогосподарств, та надає рекомендації щодо планування, організації та реалізації обстеження домогосподарств, розробки додаткових модулів або додавання мінімального набору запитань щодо володіння активами в рамках національно репрезентативного обстеження домогосподарств.

3.4.

Як аналізувати гендерну статистику та інтерпретувати дані

Гендерна статистика – це ширше поняття, ніж дані з розбивкою за статтю. Статистика, розділена за ознакою статі, – це просто дані, які зібрані та впорядковані окремо для жінок і чоловіків. Однак наявність даних із розбивкою за статтю не гарантує, наприклад, що використані інструменти збирання й аналізу даних надають можливість оцінювати гендерні ролі, відносини та нерівності у суспільстві.

Джерело: unstats.un.org

Аналіз даних стосується процесу перетворення необроблених даних у статистику, а статистики – в інформацію, придатну для користування, що представлена у вигляді чисел, таблиць і графіків. Цей процес передбачає також організацію, узагальнення та інтерпретацію даних у такий спосіб, аби давати чіткі відповіді на запитання, які стосуються розробки політики.

Дані, зібрані за допомогою різних інструментів та методологій, що використовуються ДССУ, аналізуються з метою оцінювання відмінностей у житті чоловіків і жінок, включаючи їх досвід, потреби, інтереси, пріоритети та можливості.

Як згадувалося раніше, оцінка спроможності ДССУ щодо виробництва гендерної статистики

виявила необхідність покращання якості аналізу та представлення даних, а також розрахунку належних гендерних показників. Для виконання цих завдань, слід спершу переглянути головні поняття на основі таких принципів:

1 Фундаментальні базові принципи: «*просування аналізу гендерних даних відповідно до підходу, що ґрунтується на правах людини та забезпечує виконання зобов'язань країни у сфері прав людини*». Гендерний аналіз повинен зосереджуватися на питаннях гендерно зумовленої соціальної нерівності, наявності дискримінаційних практик і особливостях владних відносинах. Більше того, вихід за рамки простого розбиття даних за ознакою статі та дослідження перетинів гендерної нерівності з іншими соціальними факторами, такими як етнічна належність, вік, тип місцевості проживання, може сприяти виявленню додаткових соціальних питань і проблем, із якими стикаються представники маргіналізованих або вразливих груп;

2 Інструментальні базові принципи: «*аналіз гендерних даних сприятиме досягненню більш стійких результатів людського розвитку, забезпечить інформацію для формування політики та програм, заснованих на доказах, у такий спосіб, що враховує конкретні потреби жінок і чоловіків, дівчат і хлопців*». Урахування гендерних відмінностей та забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків є зобов'язанням країни згідно з

міжнародними нормами (КЛДЖ). Приєднавшись до Порядку денного ЦСР на 2030 рік, що закликає не залишати нікого осторонь, країна також має дотримуватися зобов'язань щодо викорінення всіх форм нерівності задля покращання життя жінок і дівчат. Зважаючи на це, важливо нагадати, що аналіз даних повинен ґрунтуватися на підході, орієнтованому на політику, що сприятиме просуванню соціальної справедливості та сталого розвитку;

3 Інституційні базові принципи: «*просування гендерного аналізу в національній офіційній статистиці є своєчасним*». Ініціативи, реалізовані в рамках проекту ООН Жінки (оцінка та аналіз наявних статистичних даних у ДССУ, огляд найкращих міжнародних практик та досвіду, підготовка цього посібника), є міцним підґрунтям для створення інституційного середовища, необхідного для виробництва гендерної статистики.

ТЕКСТОВА ВСТАВКА 6:

Концептуальні роз'яснення щодо підходів до «аналізу, що ґрунтується на даних із розбивкою за статтю» та «гендерного аналізу даних»

Аналіз, що ґрунтується на даних із розбивкою за статтю, полягає у використанні гендерних співвідношень для опису певного явища; він є критично важливим інструментом для кількісного вимірювання відмінностей та нерівностей між чоловіками й жінками (такі відмінності залежно від статі можна виміряти досить легко). Цей підхід історично пов'язаний із рамовим підходом «Гендер і розвиток». Незважаючи на свою важливість, цей тип даних є недостатнім для проведення належного гендерного аналізу, оскільки вимірювання гендерної (не)рівності супроводжується більшими викликами.

Гендерний аналіз даних, натомість, полягає в застосуванні інтелектуальних зусиль, які мають забезпечити принаймні такі фундаментальні складові:

- дані, дезагреговані за статтю, для вимірювання гендерних відмінностей і різних культурних та соціально-економічних реалій, з якими стикаються жінки та чоловіки;
- використання багатовимірного аналізу для вимірювання та інтерпретації відносин, які можуть бути неочевидними (наприклад, глибинні причини нерівностей) після аналізу описових даних, дезагрегованих за статтю;
- розрахунок гендерно орієнтованих показників для деяких тем, які можуть мати більше значення для однієї статі, ніж для іншої;
- критичне вивчення різних ролей жінок і чоловіків, дівчат і хлопців для кращого розуміння, чим вони займаються, якими ресурсами володіють, якими є їхні потреби та пріоритети в конкретному контексті;
- визначення сфер, де потрібно збирати нові дані, щоб повністю зрозуміти причини, які обумовлюють нерівність та вразливість;
- перетворення даних у політику та планування на основі доказів для формування стратегії.

Джерело: UNFPA (2014). Methodological Guidelines for the Gender Analysis of National Population and Housing Census Data

3.4.1. Деякі питання, пов'язані зі статистичними даними та розрахунком показників

Визначення концептуальних підходів є недостатнім. Важливі також гарна обізнаність та належне використання інструментів і методів, що стосуються процесу аналізу даних. Нижче стисло описані деякі інструменти та техніки, щоби нагадати читачам, у чому вони полягають і яким чином можуть сприяти цьому процесу.

Методи описового статистичного аналізу

Описові методи статистики – це фундаментальне обов'язкове знання, в рамках якого мова йде про аналіз даних для збирання доказової інформації. Ці методи зазвичай використовуються для опису та узагальнення даних. Основний описовий аналіз у ґендерній статистиці передбачає обчислення простих показників складу та розподілу змінних залежно від статі та для кожної статі, що дає можливість здійснення прямого ґендерно чутливого порівняння між різними групами населення. Залежно від типу даних, такі показники можуть бути, наприклад, пропорціями, рівнями, коефіцієнтами чи середніми значеннями (див. параграфи далі). Крім того, за необхідності (наприклад, у випадку вибіркового обстеження), можуть використовуватися показники залежності між різними змінними, щоби з'ясувати, чи є відмінності, які спостерігаються між жінками та чоловіками, статистично значущими (UNDESA 2016).

Змінні та виміри

Статистичні змінні також класифікуються в рамках двох широких класів залежно від рівня їх вимірювання: якісні змінні, які також називаються категоріальними (наприклад, стать, сімейний стан, етнічна належність та рівень освіти), і кількісні змінні (наприклад, вік, дохід, час, що витрачений на оплачувану чи неоплачувану діяльність). Категоріальні змінні мають два основні типи: *номінальні змінні* (наприклад, стать і сімейний стан) та *порядкові змінні* (наприклад, рівень освіти). Номінальні змінні не передбачають жодної неперервності чи послідовності категорій. Типові приклади включають стать або етнічну належність. Категорії можуть бути впорядковані в будь-якому порядку без жодних незручностей для процесу аналізу. Однак для більш зручної презентації вони зазвичай

розташовуються в алфавітному порядку, у порядку зростання відносної чисельності осіб, які мають відповідні характеристики, у популяції, або в порядку тематичної спрямованості публікації (наприклад, спочатку жінки, потім чоловіки). Порядкові змінні передбачають певну неперервність. При роботі з порядковими змінними категорії повинні розташовуватись у певному порядку, зумовленому неперервністю, для полегшення аналізу даних. Типовим прикладом є рівень освітніх досягнень. Категорії можуть бути організовані у порядку зростання чи зниження рівня освіти. Наприклад: відсутність освіти, початкова освіта, середня освіта, професійно-технічна освіта та вища освіта. Деякі неперервні змінні можуть кодуватись у декілька категорій і розглядатись як порядкові змінні (наприклад, однорічні вікові групи можуть перекодовуватись у 5-річні групи та відобразитись в порядку від наймолодшого до найстаршого віку). Розмежування типів змінних є важливим, оскільки до кожної категорії можуть застосовуватись конкретні статистичні методи, описані у наступних параграфах.

Показники складу або розподілу для якісних змінних у ґендерній статистиці (як описова статистика) стосуються обчислень пропорцій, відсотків, співвідношень і рівнів. Це основні статистичні процедури, що застосовуються при описі категоріального складу або розподілу якісних змінних і виступають корисними інструментами стандартизації порівнянних статистичних даних. Важливо пам'ятати, що показники складу або розподілу не повинні обчислюватися для невеликої кількості спостережень. У цьому випадку слід віддати перевагу фактичним числам (абсолютні частоти). Деякі відповідні визначення описані в підрозділі 2.3 цього документа.

Показники складу чи розподілу для кількісних змінних у ґендерній статистиці (як описова статистика) стосуються показників центральної тенденції та дисперсії, які зазвичай використовуються для аналізу неперервних змінних, таких як медіана та квінтילі, середнє арифметичне та дисперсія, або стандартне відхилення. Ці показники описують розподіл значень за двома аспектами (модальність та симетрія), а також відмінності між значеннями конкретної змінної (змінних).

Методи багатовимірного аналізу

Методи багатовимірного аналізу даних виходять за рамки традиційних практик, що застосовуються в ДССУ при проведенні аналізу даних, проте вони є потужним інструментом формування більш повної картини ґендерних проблем. Ці методи зазвичай використовуються для вивчення багатовимірних наборів даних і глибокого аналізу можливих закономірностей, які у них існують, із одночасним

дослідженням складних взаємозв'язків між багатьма змінними (див. також Текстову вставку 7). Наприклад, обстеження за своєю природою забезпечують багатовимірні набори даних. Тому підгрупи населення, вибрані за допомогою таких методів, можуть аналізуватися глибше. Статистики та дослідники, які працюють з обстеженнями населення, широко використовують програмні пакети (наприклад, STATA, R, SPSS), які легко доступні.

ТЕКСТОВА ВСТАВКА 7:

Деякі методи багатовимірного аналізу та завдання їх використання

1. Описові багатовимірні методи	Дослідження даних; визначення моделей і залежностей;
2. Множинна регресія	Прогнозування значення залежної змінної на основі значень двох або більше незалежних змінних;
3. Факторний аналіз	Моделювання кореляційної структури змінних у наборі багатовимірних даних за допомогою їх прив'язки до набору спільних факторів;
4. Метод головних компонент	Зменшення розмірності даних за допомогою формування нових змінних (головних компонент) у вигляді лінійних комбінацій змінних у багатоваріантному наборі;
5. Дискримінантний аналіз	Визначення функції, яка дозволяє розділити дві або більше груп осіб;
6. Моделювання структурних рівнянь	Одночасне дослідження багатьох залежностей між наборами змінних. Належить до сімейства методів, що включає статистичний пакет LISREL, аналіз латентних змінних і підтверджуючий факторний аналіз;
7. Багатовимірне масштабування	Побудова карти, що показує просторову залежність між низкою об'єктів, починаючи з таблиці відстаней між об'єктами.

Джерело: Karl L. Wuensch (2019). An introduction to multivariate statistics: <http://core.ecu.edu/psyc/wuensch/MV/IntroMV.pdf>

Геопросторовий аналіз

Географічні інформаційні системи (ГІС) – це візуальна технологія, що керується користувачем та використовується для створення, організації та представлення даних у формі, прив'язаній до простору (виготовлення тематичних карт і геопросторовий аналіз). Використання ГІС для статистики не дуже часто зустрічається в гендерному аналізі, хоча така можливість надає фахівцям потужні інструменти для дослідження, документування та пояснення просторових моделей, що описують особливості соціальної та демографічної поведінки жінок і чоловіків у суспільстві.

При використанні цієї технології дані подаються або візуалізуються у форматі карти, яка підтримує ідентифікацію місцевих моделей різних демографічних та соціальних процесів. Тому карти стають невід'ємною частиною аналізу політики. Так, відмінності в охопленні освітою між хлопчиками та дівчатами можуть бути географічно зосереджені у певних частинах країни, які складаються з декількох базових адміністративних одиниць. Геопросторовий аналіз – це підхід до застосування статистичного аналізу та інших інформаційних методів до даних, що мають географічний або геопросторовий вимір. Він використовується для покращання розуміння пов'язаних процесів, наприклад для гендерного аналізу зв'язків між факторами, такими як непропорційне зарахування до школи хлопчиків і дівчат та велика відстань до шкіл.

Обстеження домогосподарств і переписи населення наразі широко використовують ГІС-технології у процесі збирання даних, тому геопросторові методи потенційно можуть застосовуватися для аналізу гендерних даних.

Підхід, що охоплює життєвий цикл

Підхід, що охоплює життєвий цикл, є відносно новим. У рамках цього підходу розглядаються різні моделі ролей та досвіду, через які кожна людина проходить у соціальному, культурному та структурному

контексті з часом. Завдяки такому підходу можна дослідити вплив різних змін на ці моделі та зрозуміти, яким чином ці зміни можуть призводити до наступних подій та впливати на хід соціальних змін. Іншими словами, цей підхід звертає увагу не тільки на те, яким чином економічні, політичні, соціальні та культурні події впливають на життя чоловіків і жінок, а й на те, як ці події формують їх життєвий досвід. У подальшому це може впливати на хід послідовних змін на макрорівні (суспільному рівні).

Певна специфіка підходу, що охоплює життєвий цикл, передбачає аналіз:

- *протягом тривалого періоду життя, наприклад, від дитинства до старості*, а не лише в окремі періоди, такі як вступ до шлюбу чи народження першої дитини, або вузькі фази життя. Існує також припущення, що попередня історія людини сильно впливає на подальше життя;
- *для більшої кількості когорт*, а не для окремих когорт або синтетичних поперечних когорт (час життя та історичний час);
- *у різних сферах життя*, таких як робота та сім'я, що часто передбачає застосування міждисциплінарних підходів;
- *у колективному контексті*, включаючи пари, сім'ї, когорти, покоління. Наприклад, нерівність при народженні, яка може виявлятися в низькій вазі при народженні або високій смертності немовлят, часто пояснюється якістю та доступністю пренатальної допомоги. Водночас застосування підходу, що охоплює життєвий цикл, свідчить, що ця нерівність є наслідком відмінностей у факторах захисту та факторах ризику між різними групами жінок упродовж їхнього життя. У результаті, стан здоров'я та соціально-економічний стан одного покоління безпосередньо впливає на стан здоров'я наступного.

Застосування гендерно орієнтованого підходу, що охоплює життєвий цикл⁴⁴, в процесі аналізу означає врахування того факту, що диспропорції можуть

⁴⁴ Динамічний підхід передбачає багатоваріантний аналіз даних, що включає поздовжній, ретроспективний, аналіз частоти випадків тощо. Використовуючи його, статистичні дані можна зіставити з різними факторами, щоби зрозуміти, чи можна ідентифікувати типології чи тенденції шляхом накладання цих даних на інші чинники (тобто культурні чи соціальні детермінанти). Цей підхід допомагає уникнути узагальнення та посилює розуміння специфічного становища, наприклад різних груп жінок.

ставати більш вираженими або ослабленими і навіть змінюватись у протилежному напрямі упродовж життєвого циклу. Наприклад, ґендерна рівність і розширення прав і можливостей протягом життєвого циклу відображають різні фактори, що взаємодіють у певних часових рамках⁴⁵. За допомогою цього методу

можна висвітлити бар'єри та виміряти тенденції щодо розширення прав і можливостей жінок та виміри рівності у різні моменти їхнього особистого життя (поздовжня модель) та колективного життя (когортна модель), дослідивши, яким чином показник життя / часу співвідноситься з різними факторами.

3.4.2. Переваги даних обстежень/переписів населення для аналізу даних

Дані перепису

- 1) перепис забезпечує основний набір даних із розбивкою за статтю на найнижчому географічному рівні;
- 2) надає дані про приватне життя (наприклад, сексуальність, репродуктивну діяльність, неоплачувану домашню та доглядову працю жінок) і життя в громаді (умови життя, такі як доступ до джерел води та телекомунікацій, доступ до соціальної інфраструктури, наприклад споруд, шкіл, доріг тощо) жінок та дівчат, чоловіків та хлопців. Ці дані можуть використовуватися для ґендерного аналізу, щоб зрозуміти особливості використання часу;
- 3) надає важливу інформацію, яка дозволяє здійснювати вторинні дослідження становища жінок і чоловіків, дівчат та хлопців. Оскільки вибіркові сукупності більшості обстежень із соціальних і медичних питань (наприклад, МІКС, МДО, ОРС) будуються за даними останнього перепису, існує можливість порівняльного аналізу;
- 4) забезпечує можливість дослідження деяких специфічних ґендерних проблем, серед яких дисбаланс співвідношення статей або маргіналізовані групи населення, що мають важливе значення для формування політики;
- 5) ґендерно чутливий аналіз даних перепису може сприяти вдосконаленню прийняття рішень для планування на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також для ініціатив ґендерно орієнтованого бюджетування.

Дані обстежень робочого часу

- 1) аналіз даних про використання часу надає ґендерну статистику щодо питань, визначених розробниками анкети, зокрема: неоплачувана робота в домашньому господарстві; участь у всіх формах оплачуваної роботи; структура розподілу часу; робочий час, віддаленість місця роботи та графіки господарської діяльності; баланс між роботою та сім'єю; часові витрати на освіту й охорону здоров'я; благополуччя та якість життя; нерівність усередині домогосподарства;
- 2) відмінності у розподілі часу між жінками та чоловіками (наприклад, за видами діяльності та графіками роботи протягом визначеного періоду часу), відмінності в ролях та очікуваннях щодо сім'ї, домашнього життя, роботи, участі в соціальній діяльності за межами дому дозволяють оцінити потенційні прояви ґендерної нерівності;

45 Stuckelberger A. (2010). Why the Life Course Approach to Gender Empowerment is Important? In UNOSAGI and Qatar Foundation (Eds), Promoting Empowerment of Women in Arab countries (pp.40-58). United Nations, New York.

-
- 3) оцінка участі жінок і чоловіків у неоплачуваній праці (діяльність, за яку вони не отримують винагороду), цінність цієї неоплачуваної праці для економіки (особи, які не охоплені звичайною статистикою праці або Системою національних рахунків);
 - 4) дані можуть використовуватися для покращання аналізу часу, який витрачають на економічну діяльність чоловіки та жінки, для кращого визначення місця розташування роботи щодо місця проживання та планування діяльності протягом тижня та протягом 24 годин;
 - 5) дані можуть оцінювати ґендерну специфіку поєднання професійного та сімейного життя та взаємозв'язок між рівнем економічної активності різних членів домогосподарства – жінок і чоловіків та їх залученням до домашньої роботи;
 - 6) з метою вимірювання благополуччя та якості життя жінок і чоловіків може проводитись аналіз часу, що витрачається на дозвілля та підтримку психологічного благополуччя під час виконання різних видів діяльності;
 - 7) крім того, можна оцінити рівень внутрішньосімейної нерівності, використовуючи дані про кількість часу, витраченого усіма членами домогосподарства на домашні справи, як показник рівня життя домогосподарства та його індивідуальних членів з погляду бідності за наявністю часових ресурсів.

**Дані
обстежень
з питань
насильства
щодо жінок**

- 1) аналіз даних надає відповіді на основні запитання щодо насильства, які були визначені національними представниками при розробці протоколу обстеження, і в такий спосіб забезпечує важливі докази для потреб політики;
- 2) рекомендовані форми складання таблиць пов'язані з ключовими показниками, визначеними Групою друзів голови Статистичної комісії ООН стосовно показників насильства щодо жінок та представленими в керівництві ВЕСП ООН (2014);
- 3) рішення, що визначають форму, в якій будуть вироблятися дані, включаючи рівні дезагрегації та стратегії розповсюдження, можуть орієнтуватися на матеріали публікації: Управління ООН з наркотиків і злочинності та ЄЕК ООН (2010). Посібник з проведення обстежень жертв, Женева: ECE/CES/4;
- 4) стандартний аналіз, проведений з урахуванням пунктів 2) та 3), задовольнить інформаційні потреби більшості заінтересованих сторін. Водночас науковці та дослідники можуть використовувати дані для більш складного багатоваріантного аналізу на основі, наприклад, дослідження впливу різних контекстуальних прогнозів на результативні змінні, такі як насильство з боку інтимного партнера, насильство, не пов'язане з партнером, та звернення до органів влади.

Важливо також зазначити, що дані, отримані за допомогою перепису та деяких вибіркового обстежень домогосподарств, можна поєднувати для проведення аналізу, який неможливо виконати за інформацією із одного джерела або стосується

багатьох тем, пов'язаних із ґендерними питаннями. У такому випадку слід використовувати специфічні методи для узгодження наборів даних, побудови змінних та аналізу розрахунків.

ТЕКСТОВА ВСТАВКА 8:

Приклади використання даних перепису населення для планування та розробки політики

Оскільки переписи надають дані про все населення, яке проживає в країні у певний референтний період та в прив'язці до певної адміністративної території, така інформація корисна для місцевих розробників політики, які планують програми з урахуванням складу населення та його характеристик. Наприклад, дані перепису можуть дати відповіді на запитання: «Скільки проживає вдів, дівчат-підлітків чи сімей переселенців на території певної адміністративної території?»

Картування даних перепису дозволяє поділити всю територію країни на окремі райони та проаналізувати відмінності між жінками та чоловіками, які проживають на невеликих територіях, включаючи їхній доступ до інфраструктури, транспорту та зв'язку. Ця інформація може враховуватися при плануванні місцевих ініціатив, наприклад:

- для визначення транспортних і комунікаційних систем, необхідних для розширення можливостей жінок і чоловіків,
- для обґрунтування пропозицій щодо кількості вбиральень для хлопців і дівчат, яких потребують школи; але такі показники не можуть використовуватися для вимірювання схильності хлопців і дівчат до набуття середньої освіти, оскільки базове населення юнаків та дівчат у відповідних вікових групах може бути різним, особливо на місцевому рівні.

Інформація про кількість, розмір та структуру домогосподарств, а також зміни темпів створення домогосподарств корисна для планування та розробки спеціальної політики, спрямованої на вразливі верстви населення. Наприклад, питання можна розділити за трьома напрямками:

- визначення змін у розмірі, структурі та характеристиках нуклеарних сімей і домогосподарств, визначення етапів життєвого циклу сімей і домогосподарств (наприклад, сім'ї з маленькими дітьми, домогосподарства з одним або декількома пенсіонерами);
- визначення наявності членів домогосподарств із конкретними ключовими характеристиками, наприклад: дітей, які перебувають на утриманні; дорослих членів домогосподарства, які мають власні доходи, крім голови домогосподарства; літніх осіб з особливими потребами; осіб з інвалідністю;
- надання можливості розвінчання певних ідеологічних уявлень щодо «нормального» складу домогосподарств, що протиставляються реальним тенденціям, які спостерігаються в суспільстві.

Джерело: UNFPA (2014). Methodological Guidelines for the Gender Analysis of National Population and Housing Census Data

ТЕКСТОВА ВСТАВКА 9:

Приклади використання даних обстежень для планування та політики – обстеження робочого часу

Через нерівномірний розподіл оплачуваної та неоплачуваної роботи між чоловіками та жінками, дані про час, витрачений на хатню та доглядову роботу, є важливою складовою ґендерного аналізу. Оскільки жінки забезпечують ключовий внесок до неоплачуваної роботи, яка одночасно підтримує домогосподарство та приносить йому дохід, розуміння повного спектра діяльності жінок є важливим елементом моделювання політичних ініціатив та програм у сфері ґендерної рівності.

У ситуаціях, коли класифікація видів діяльності жінок і чоловіків у сфері оплачуваної зайнятості відрізняється, темпи акумулювання людського капіталу у партнерів будуть різними. Обстеження робочого часу надають вагомий докази щодо розподілу оплачуваної та неоплачуваної роботи в домогосподарствах, що можуть використовуватися для розробки політики гармонізації балансу між роботою та сім'єю в напрямі вирівнювання обов'язків із виконання домашньої роботи між чоловіками та жінками.

Детальний аналіз даних про використання часу молодими матерями та батьками може дати розробникам політики інструменти для покращення використання людського капіталу країни. Водночас він може привернути увагу до потенційних заходів політики, пов'язаних із захистом та формуванням людського капіталу маленьких дітей. Оскільки перший рік життя є найважливішим для майбутніх траєкторій здоров'я та навчання дитини, очікується, що збільшення оплачуваної відпустки по догляду за дитиною як для матері, так і для батька, а також розвиток політик, дружніх до сім'ї, чинитимуть сприятливий вплив на розвиток дітей.

Більше того, інформація щодо розподілу часових витрат на домашнє виробництво заміників ринкової продукції, а також про виділення часу на дозвілля має важливе значення, оскільки показує, наскільки добробут жінок та чоловіків залежить від споживання та дозвілля. Така інформація, як правило, не збирається в інших наборах даних обстежень домогосподарств, однак дані про використання часу є базовим показником для вимірювання цінності дозвілля, що може бути цікавим для розробників політики у сфері ґендерної рівності.

Джерело: UNECE (2013). Guidelines for Harmonizing Time-Use Surveys. UN Geneva.

3.5.

Поширення ґендерної статистики

Для статистиків розповсюдження інформації є останньою стадією процесу виробництва даних. Ґендерна статистика та результати ґендерно орієнтованого аналізу повинні поширюватися для широкого загалу користувачів у чіткій і зрозумілій формі із висвітленням ґендерно зумовлених проблем та наслідків для політики⁴⁶.

Поширення ґендерної статистики охоплює різноманітні статистичні публікації та продукти як у друкованій, так і в електронній формах, які зазвичай включають:

- національні статистичні публікації (регулярні статистичні збірники або спеціальні збірки даних)

46 United Nations (2002). Gender mainstreaming: an overview: www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/e65237.pdf

переписів і обстежень, що в ідеалі мають дотримуватися ґендерно чутливого підходу);

- класичну публікацію «Жінки та чоловіки» (щорічні збірки даних із розбивкою за статтю);
- аналітичні звіти або статті (продукти, що є результатом ґендерного аналізу, мають вузьку сферу застосування та орієнтовані на політику, наприклад ґендерні профілі, інформаційні листи та електронні бюлетені);
- загальні або спеціальні бази даних;
- бази мікроданих, що стосуються конкретних досліджень;
- тематичні ґендерні портали на веб-сайтах;
- брошури, листівки та постери для загальної аудиторії.

Статистичний збірник «Жінки та чоловіки в Україні» готується ДССУ один раз на два роки з метою узагальнення дезагрегованих за статтю базових даних про ситуацію у таких сферах, як демографія, охорона здоров'я, освіта, ринок праці та правопорушення⁴⁷. Збірник було вперше підготовлено у 1996 р., і наступні публікації виявились корисними для просування заходів із забезпечення ґендерної рівності. Крім того, ДССУ оприлюднює інші тематичні публікації, які містять дезагреговані за статтю дані.

Разом з тим, поширення ґендерної статистики не слід обмежувати лише ґендерними статистичними

збірниками або загальними базами даних. Тому ДССУ має визначити короткотермінові пріоритети поширення та комунікації даних, а також пов'язані з цим заходи, з належним урахуванням реалістичності їх досягнення, наприклад:

- створення централізованої бази даних ґендерної статистики. Розвиток та оприлюднення національної бази ґендерних індикаторів необхідні для забезпечення доступності даних на регулярних засадах. Дані, що поширюватимуться у такий спосіб, мають охоплювати критичні сфери, що викликають занепокоєння щодо ґендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок в Україні, та представляти принаймні декілька часових зрізів або періодів. Дані мають бути представлені у вигляді статистичних показників, які забезпечують можливість порівнянь у часі або за групами населення;
- консолідація та періодичне поширення метаданих, пов'язаних із ґендерною статистикою/показниками. Інформація, наявна в базі даних, повинна надаватися разом з доступом до відповідних метаданих. Детальні метадані забезпечують належне використання та точну інтерпретацію даних. ООН та Євростат розробили стандарти та керівництва щодо створення метаданих, які цілком можуть слугувати вказівками і щодо вдосконалення національних метаданих.

ТЕКСТОВА ВСТАВКА 10:

База даних із ґендерної статистики

ґендерна статистика оприлюднюється за допомогою спеціалізованих баз даних або в рамках комплексних баз даних, орієнтованих на соціальні показники, показники економічного або людського розвитку. Дані, що поширюються у такому форматі, зазвичай охоплюють декілька проблемних питань і декілька моментів часу або періодів. Дані зазвичай наводяться в обробленому вигляді як показники, що можуть порівнюватися в часі або між різними групами населення. У базі даних зазвичай наводиться інформація щодо особливостей розрахунку показників, основних визначень і понять, що використовуються, та джерел отримання даних. Цей тип поширення даних, як правило, орієнтований на фахівців, які зацікавлені в аналізі статистичної інформації, у тому числі для завдань моніторингу.

Джерела: Hedman, Perucci and Sundström, 1996; United Nations, 1997; United Nations, Economic Commission for Europe, and World Bank Institute, 2010.

47 Збірники публікувались у 1996, 1998, 2001 рр., а з 2005 р. виходять один раз на два роки.

Потенційні стратегії представлення даних

Способи, в які представляються дані, впливатимуть на те, наскільки правильно користувачі сприйматимуть інформацію та використовуватимуть ці результати. Представлення даних тісно пов'язане з поширенням інформації, оскільки обидва процеси залежать від:

1) повідомлень, що передаються користувачам даних, серед яких розробники політики та

програм у державних структурах, міжнародні та неурядові організації, правозахисники та дослідники;

2) типу статистичного продукту, що може включати: регулярні продукти статистичної служби, аналітичні звіти або статті, присвячені конкретним темам, включаючи типові видання «Жінки та чоловіки», спеціалізовану базу даних із гендерної статистики або ширші бази даних.

ТАБЛИЦЯ 3.2.

Характеристики інструментів представлення даних

Інструменти	Ключові характеристики
Таблиці	<ul style="list-style-type: none">• таблиці створюються для розповсюдження даних, зібраних у результаті перепису чи обстеження, передбачають мінімальну обробку та аналіз даних;• текстові таблиці – це невеликі таблиці, на які є посилання та які є частиною основного тексту публікації;• таблиці додатків – це великі та всебічно представлені масиви інформації стосовно декількох характеристик і показників, які охоплюють декілька змінних в одній таблиці;• таблиці можуть бути найкращою альтернативою для представлення зміни значень декількох показників (або одного показника, розділеного на декілька змінних різних категорій) між двома проміжками часу;
Лінійні діаграми	<ul style="list-style-type: none">• показують тенденції у часі;• показують відмінності між різними групами;• як правило, лінійна діаграма починається з позначки 0 на осі y, на якій розташовані змінні, якщо це не ускладнює безпосереднє зіставлення даних для жінок і чоловіків;
Стовпчасті діаграми (гістограми, вертикальні або горизонтальні)	<ul style="list-style-type: none">• краще сприймаються візуально, оскільки довші стовпчики відповідають більшим значенням;• найкраще підходять для даних, які не сильно відрізняються за величиною;• кластеризовані стовпчасті діаграми (окремі стовпчики представляють жінок та чоловіків) дозволяють легко порівняти показники для різних статей;• горизонтальні гістограми (наприклад, «піраміди» населення) краще використовувати, коли необхідно зобразити багато категорій або категорії з довгими мітками;

Інструменти	Ключові характеристики
Кругові діаграми	<ul style="list-style-type: none"> • можуть використовуватися як альтернатива гістограмам із накопиченням для ілюстрації розподілу відсотків якісних (категоріальних) змінних. Категорії повинні становити в сумі 100%; • корисні для здійснення прямих порівнянь між жінками та чоловіками, оскільки розміри «шматочка пирога» легко порівнюються візуально; • важко сприймаються, коли зображено багато категорій. Як правило, коли потрібно зобразити більше п'яти категорій, слід вибирати звичайну гістограму;
Точкові діаграми	<ul style="list-style-type: none"> • використовуються для зображення взаємозв'язку між двома змінними, які розташовуються одна проти одної, щоб показати зразки групування; • корисні, коли потрібно відображати багато точок даних, які неможливо легко представити у стовпчикових діаграмах або таблицях, наприклад, дані, пов'язані з областями чи містами країни; • корисні для ідентифікації та аналізу викидів даних;
Тематичні карти	<ul style="list-style-type: none"> • дані, накладені на карти, показують географічний розподіл певної змінної; • за допомогою карт можна проілюструвати регіональні кластери в межах країни або окремі регіональні відмінності, які суттєво відрізняються від норми; • карти корисні для адвокації та легко сприймаються широкою громадськістю;
Інфографіка (інформаційна графіка)	<ul style="list-style-type: none"> • інфографіка – це графічні ілюстрації даних, які все частіше використовуються для масової комунікації; • слабкою стороною інфографіки є можливість надмірного спрощення даних, через що вони становлять незначну цінність для дослідників і експертів; • однак інфографіка ефективно подає інформацію для широкої аудиторії і може використовуватися для адвокації та як рекламні матеріали

Читачі цього посібника повинні пам'ятати, що дані, представлені у формі таблиці, діаграми чи графіків, використовуються для надання більшої наочності описовому тексту. Рекомендується уникати публікації статистичних збірок, що складаються лише з таблиць, діаграм і графіків.

На додаток до цього, вибір відповідного методу подання даних буде значною мірою залежати від

питань, що аналізуються, та ключових повідомлень, які мають бути передані у тексті. Корисні та більш детальні поради щодо зручної візуалізації даних можна знайти у публікації: UN DESA (2016). Integrating a Gender Perspective into Statistics, а також в онлайн посібнику з ґендерної статистики, що розроблений ВСООН: <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Glossary.ashx>.

4

ГЕНДЕРНІ ІНДИКАТОРИ ДЛЯ ПОТРЕБ МОНІТОРИНГУ ТА ЗВІТУВАННЯ

Гендерна статистика є підґрунтям для побудови системи гендерних індикаторів і корисним інструментом для моніторингу прогресу у досягненні цілей гендерної рівності (UNDESA, 2016). Для задоволення конкретних потреб, що впливають із національних, регіональних і міжнародних пріоритетів та вимог у галузі забезпечення гендерної рівності, наступною метою має бути адаптація та підтримка національної бази гендерних індикаторів та регулярне оприлюднення цих даних.

Аналіз, проведений при підготовці цього посібника, виявив, що одним із завдань ДССУ є визначення набору гендерних показників як важливого інструменту моніторингу політики, заснованої на результатах.

Більше того, з початку 2019 р. у ДССУ проводяться певні інституційні дії для підтримки такого розвитку. Тому при ДССУ була створена **Міжвідомча робоча група з гармонізації національних показників гендерної рівності з міжнародними стандартами**, до складу якої увійшли представники профільних міністерств і відомств⁴⁸. Ця робоча група уповноважена розробити перелік узгоджених національних показників та відповідних методологій з урахуванням завдань Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 18.04.18 р. № 273 та кроку 234 Плану пріоритетних дій Уряду на 2019 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1106.

Міжнародний досвід забезпечує необхідне підґрунтя щодо створення національної системи показників. **Мінімальний набір гендерних індикаторів ООН,**

запроваджений Міжурядовою експертною групою ООН з питань гендерної статистики (IAEG-GS) у 2012 р., є одним із найбільш прийнятних для цієї мети. Зазначений список рекомендується використовувати у різних країнах для національного виробництва даних та міжнародної компіляції гендерної статистики. Цей набір містить 52 гендерні індикатори, які стосуються ключових проблем політики, визначених у ППД та інших міжнародних зобов'язаннях. Нещодавно (листопад 2018 р.) цей набір показників було переглянуто з метою його узгодження з Порядком денним ЦСР 2030 (загалом, було узгоджено 22 кількісні показники)⁴⁹. Отримати детальнішу інформацію користувачі можуть за посиланням: <https://genderstats.un.org/files/MinimumSetindicatorsweb.pdf>.

З огляду на контекст, розроблений інструментарій призначений лише для використання у майбутній діяльності ДССУ у цій галузі. Отже, як відправну точку для організації системи моніторингу та звітності в Україні пропонується розглядати тимчасовий національний набір показників, який складається з усіх показників мінімального набору ООН у поєднанні з гендерними показниками, що визначені у рамках завдань локалізованих ЦСР України.

Запропонований перелік національних показників та їхнє значення наведено в таблицях 4.1 і 4.2, упорядкованих відповідно до секцій Мінімального набору показників ООН. Посилання на Пекінську платформу дій та ЦСР зроблено для відображення зв'язку з міжнародними зобов'язаннями. Для підтримки інтерсекційного підходу кожний набір даних супроводжується також пропозиціями щодо підходів до можливої подальшої дезагрегації.

48 Затверджено наказом ДССУ від 01.03.19 р. № 97 «Про створення Міжвідомчої робочої групи з гармонізації національних показників гендерної рівності з міжнародними стандартами»: http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2019/97/97_2019.htm.

49 Складається з п'яти напрямів: 1) економічні структури та доступ до ресурсів; 2) освіта; 3) здоров'я та суміжні послуги; 4) суспільне життя та прийняття рішень; 5) права людини, жінок і дівчат (див. табл. 4.1, 4.2). Показники класифікуються за трьома рівнями відповідно до їх наявності та узгоджених стандартів:

Рівень 1: індикатор стосується відповідних питань, пов'язаних з гендерною рівністю та/або розширенням прав і можливостей жінок; концептуально зрозумілий і має міжнародно встановлену методологію та стандарти; дані регулярно надаються країнами з достатнім покриттям, що дозволяє відстежувати прогрес у часі.

Рівень 2: індикатор стосується відповідних питань, пов'язаних із гендерною рівністю та/або розширенням прав і можливостей жінок; концептуально зрозумілий і має міжнародно встановлену методологію та стандарти; але дані надаються країнами нерегулярно.

Рівень 3: індикатор стосується відповідних питань, пов'язаних із гендерною рівністю та/або розширенням прав і можливостей жінок; відсутні міжнародно встановлені методології чи стандарти; дані надаються країнами нерегулярно.

Як наступний крок, ДССУ пропонується розробити посібник та/або репозитарій метаданих (із термінами та визначеннями, що використовуються для відповідних характеристик та методів обчислення показників). Інформація про метадані, розроблені ВС ООН, доступна за посиланням: <https://genderstats.un.org/#/downloads>.

З метою заповнення чинних прогалів у зборі рекомендованих показників ґендерної статистики, запропоновано три групи рекомендацій, що можуть бути упорядковані за принципом побудови «дерева цілей та завдань» (див. Текстову вставку 11):

1) підвищення ефективності використання даних з існуючих джерел, а саме – діючих форм статис-

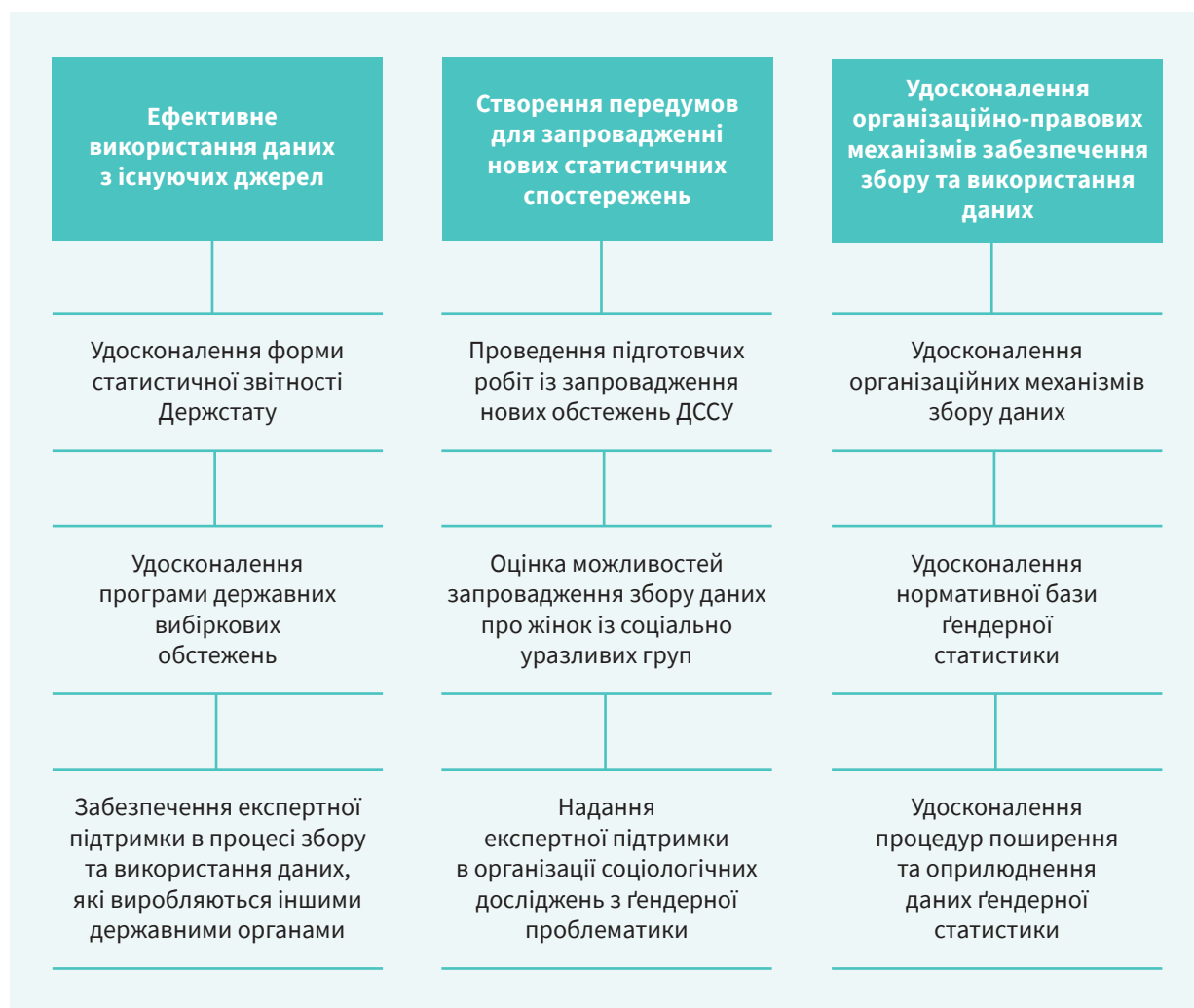
тичної звітності ДССУ, державних статистичних спостережень ДССУ, а також форм звітності, які наразі виробляються іншими міністерствами та відомствами;

2) створення передумов для запровадження нових статистичних спостережень, вибірових обстежень та форм звітності інших виробників ґендерної статистики;

3) удосконалення організаційно-правових механізмів забезпечення збору, обробки та використання інформації, налагодження ефективної взаємодії між різними органами, що виробляють ґендерну статистику, та користувачами даних.

ТЕКСТОВА ВСТАВКА 11:

Напрями заповнення чинних прогалів у ґендерній статистиці

Краще використання даних із наявних джерел можливе за рахунок:

1) удосконалення форм статистичної звітності ДССУ, зокрема:

- форм, які використовуються в обстеженні підприємств з питань статистики праці, що дасть змогу розширити систему показників в частині моніторингу досягнення ЦСР 5 «Гендерна рівність»: № 1-ПВ (місячна) «Звіт з праці», № 1-ПВ (квартальна) «Звіт з праці» та відповідні інструкції щодо заповнення форми ДСС. Зокрема, серед додаткових показників/змінних можна запропонувати наступні:
- стать керівника структурного підрозділу;
- середньооблікова кількість штатних працівників, з них жінок;
- кількість штатних працівників, які охоплені колективними договорами, з них жінок;
- кількість відпрацьованого робочого часу штатними працівниками, з них жінками;
- кількість невідпрацьованого робочого часу – всього та за причинами, з них жінками;
- сума заборгованості з виплати заробітної плати, з них жінкам;
- кількість працівників, яким своєчасно не виплачено заробітну плату, з них жінок.

2) удосконалення програм державних вибіркового обстежень шляхом включення нових показників до процедур обробки даних:

- ДСС «Обстеження умов життя домогосподарств» (ОУЖД) – з метою більш адекватного моніторингу рівня життя бідного населення та населення зі специфічними потребами за ознакою статі:
- частка бідних за відносним критерієм серед населення України, за статтю (%);
- частка домогосподарств, що складаються з одиноких непрацюючих жінок похилого віку, серед усіх домогосподарств України, за типом місцевості (%);
- частка домогосподарств, що складаються і самотніх непрацюючих жінок похилого віку з середньодушовими грошовими доходами на місяць нижче середнього рівня грошових доходів,

серед усіх домогосподарств України, за місцем проживання (%);

- частка осіб, які володіють мобільним телефоном серед всього населення України, за статтю (%);
- ДСС «Обстеження робочої сили» (ОРС) – з метою забезпечення більш повного оцінювання показників для моніторингу виконання ЦСР 5 «Гендерна рівність», ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання»:
- розподіл зайнятого населення за шлюбним станом, за статтю (%);
- розподіл зайнятого населення за ознакою наявності дітей, за статтю (%);
- рівень зайнятості серед осіб віком 25-49 рр., які мають дітей до 3-х років, за статтю (%);
- рівень зайнятості серед осіб віком 25-49 рр., які мають дітей віком 3-5 років, за статтю (%);
- частка молоді, яка не працює і не навчається, у загальній чисельності населення віком 15-24 рр., за статтю (%);
- 3) надання експертної підтримки в процесі збору та використанні даних, які виробляються іншими державними органами:**
- проведення оцінки якості наявних даних гендерного характеру, що виробляються міністерствами та відомствами (відповідно до їх планів та зобов'язань) для визначення можливостей заповнення прогалин у гендерній статистиці;
- сприяння розробленню та погодженню з профільними міністерствами та відомствами (у тому числі: Державною судовою адміністрацією, Національною поліцією, Міністерством закордонних справ, Національним банком, Міністерством освіти тощо) форм статистичної звітності, які б містили показники співвідношення жінок і чоловіків у різних професіях та на посадах різного рівня для забезпечення заповнення інформаційних прогалин у сфері гендерної статистики в базі даних ЄК ООН та ЦСР 5 «Гендерна рівність», зокрема:
- кількість суддів, членів правління центрального банку, журналістів, суддів Конституційного суду, офіцерів поліції, голів університетів, послів – за статтю (%);

- сприяння удоскоhlenню Міністерством юстиції Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань в частині доповнення його ознакою статі, що дозволить визначати показники на забезпечення ЦСР 5 «Гендерна рівність» та ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання»;
- частка дорослого населення, яке є підприємцями, за статтю (%).
- сприяння удоскоhlenню реєстрів виборців, рухомого та нерухомого майна тощо, шляхом введення ознаки статі у відповідні наявні форми обліку даних;
- налагодження співпраці та обміну інформацією з Українським центром оцінювання якості освіти з метою запровадження гендерного аналізу результатів оцінювання знань учнів (у тому числі в рамках міжнародного дослідження PISA) та сприяти поширенню цієї інформації для широкого кола споживачів.

Створення передумов для запровадження нових статистичних спостережень передбачає:

- 1)** проведення підготовчих робіт із запровадження нових обстежень ДССУ та вироблення відповідних рекомендацій, які забезпечать отримання надійної інформації з гендерних питань:
 - Мультиіндикаторне кластерне спостереження (МІКС) – показники, що оцінюють ставлення населення до насильства з боку інтимного партнера (рівень толерування насильства в суспільстві), поширення практики ранніх шлюбів, віктимізації (ставлення до жертв насильства), репродуктивного здоров'я тощо;
 - Медико-демографічне обстеження (МДО) – показники поширеності фізичного та сексуального насильства з боку інтимного партнера щодо жінок (впродовж життя та протягом останніх 12 місяців), настанови на планування сім'ї, особливості репродуктивної поведінки, незадоволені потреби в сучасних засобах контрацепції тощо;
 - обстеження використання часу – показники часових витрат населення на різні види оплачуваної та неоплачуваної діяльності, в тому числі неоплачувану хатню та доглядову працю в домашньому
- 2)** проведення підготовчих робіт із запровадження модульних обстежень до вже існуючих ДСС:
 - вибіркоче обстеження населення (домогосподарств) з питань трудової міграції, результати якого дозволять покращити гендерну статистику в частині оцінювання обсягів, поширеності, географічної спрямованості зовнішньої трудової міграції громадян України та соціально-демографічного складу трудових мігрантів;
 - вибіркоче обстеження дитячої праці, що забезпечить отримання актуальної інформації щодо масштабів та особливостей дитячої праці за гендерною ознакою в Україні, як інформаційного забезпечення національної стратегії ліквідації дитячої праці, особливо її найгірших форм;
 - інших статистичних спостережень – для запровадження збору даних про жінок із вразливих груп (жінки з інвалідністю, ромські жінки, представниці ЛБТ-спільноти, жінки, які живуть з ВІЛ, жінки – ВПО тощо) шляхом розробки та впровадження додаткових модулів до існуючих державних статистичних спостережень;
- 3)** надання експертної підтримки в організації соціологічних досліджень з гендерної проблематики, зокрема при проведенні:
 - обстеження із питань доступу чоловіків та жінок до позичкового капіталу, володіння земельними ділянками, нерухомістю та іншими активами, банківськими рахунками, заощадженнями та приватними інвестиціями.

Удоскоhlenня організаційно-правових механізмів забезпечення збору та використання даних можливе за рахунок:

- 1)** удоскоhlenня організаційних механізмів збору даних, зокрема:
 - встановлення ефективної системи співпраці різних органів влади з метою координації збору та використання гендерної статистики, зокрема щодо узгодження ведення та використання даних;
 - розвиток механізмів взаємодії з науковими організаціями з метою забезпечення моніторингу

гендерної політики та досягнення ЦСР для України, а також удосконалення методології гендерної статистики;

- надання експертної підтримки профільним ЦОБВ щодо управління процесами збору даних, що пов'язані з гендерною статистикою;

2) удосконалення нормативної бази гендерної статистики:

- запровадження використання терміну «гендерна статистика» у методологічних матеріалах щодо організації ДСС, в яких збирається інформація за статтю;
- включення проблематики гендерної статистики в завдання та методологію проведення обстеження робочої сили, в цілі проведення обстеження підприємств, в основні положення ОУЖД тощо;

3) удосконалення процедур поширення та комунікації гендерної статистики:

- створення спеціального порталу даних гендерної статистики з метою забезпечення доступності даних для широкого загалу користувачів;
- розширення переліку показників, що оприлюднюються в статистичних збірниках «Жінки та чоловіки в Україні»;
- запровадження нових форм поширення даних, таких як інфографіка, історії, що засновані на даних, тощо;
- дослідження можливості надання вільного доступу до результатів вибіркового обстеження населення для зацікавлених користувачів статистики.

ТАБЛИЦЯ 4.1.

Рекомендовані показники для моніторингу національних та міжнародних зобов'язань щодо гендерної рівності (за даними Мінімального набору гендерних індикаторів ООН та Цілей сталого розвитку в Україні)

№	Показник	Відповідність критично важливим сферам ППД	Рівень показника*	Відповідність ЦСР	Національний індикатор ЦСР	Додаткова дезагрегація	Значення показника, жінки**	Значення показника, чоловіки**	Джерело даних
I. Економічні структури, участь у продуктивній діяльності та доступ до ресурсів									
Мінімальний набір гендерних індикаторів ООН									
1	Середня кількість годин, що витрачені на неоплачувану домашню роботу та піклування, за статтю	C.2, F.1, H.3	2	Ціль 5 Завдання 4	5.4.1	за віком, за місцевістю	–	–	Нове дослідження
2	Середня кількість годин, що витрачені на оплачувану та неоплачувану домашню роботу (загальне робоче навантаження), за статтю	F.1, H.3	2	Ціль 5			–	–	Нове дослідження
3	Рівень економічної активності, за статтю	F.1, H.3	1	Ціль 8		для осіб віком 15-24 і 15+	31,03	38,90	ДССУ
4	Частка самозайнятих серед зайнятого населення, за статтю	F.2	1	Ціль 8			12,43	15,89	ДССУ
5	Частка безкоштовно працюючих членів сім'ї серед зайнятого населення, за статтю	H.3	1	Ціль 8			0,24	0,26	ДССУ

№	Показник	Відповідність критично важливим сферам ППД	Рівень показника*	Відповідність ЦСР	Національний індикатор ЦСР	Додаткова дезагрегація	Значення показника, жінки**	Значення показника, чоловіки**	Джерело даних
6	Частка роботодавців серед зайнятого населення, за статтю	F.1	1	Ціль 8			0,77	1,52	ДССУ
7	Частка підприємців серед дорослого населення, за статтю	F.1, F.2	3	Ціль 5 і Ціль 8			-	-	Нове дослідження
8	Відсотковий розподіл зайнятого населення за секторами економіки, за статтю (сільське господарство; промисловість; послуги)	F.5, H.3	1	Ціль 8		за сектором	-	-	Нове дослідження
9	Частка неформальної зайнятості в несільськогосподарській зайнятості, за статтю	F.2, H.3	1	Ціль 8		за сектором	-	-	Нове дослідження
10	Рівень безробіття, за статтю	F.1	1	Ціль 8 Завдання 5	8.5.2	за віком та наявністю інвалідності	17,0	20,3	ДССУ
11	Частка дорослого населення (старше 15 років), яке має рахунок у банку або іншій фінансовій установі, або в оператора мобільних фінансів, за статтю	F.1, F.2	1	Ціль 8 Завдання 10	8.10.2		61,32	65,03	Обстеження з питань фінансової інклюзії, СБ (2017)
12	Частка сільського населення, яке володіє або має права на земельні ділянки, за статтю	A.1, A.2	2	Ціль 5 Завдання а	5.a.1	за типом права власності	-	-	
13	Гендерний розрив у заробітній платі	F.1, F.5	2	Ціль 8 Завдання 5	8.5.1	за професією, віком та наявністю інвалідності	77,7		ДССУ
14	Частка зайнятих неповний робочий час, за статтю	F.5	2	Ціль 8			13,32	5,71	ДССУ
15	Рівень зайнятості осіб віком 25-49 років, які мають дітей до 3 років, що проживають в домогосподарстві, та осіб без дітей у домогосподарстві, за статтю	F.6	3	Ціль 8			-	-	ДССУ
16	Частка дітей віком до 3 років у формальних дитячих закладах	F.6	3	Ціль 5			-	-	
17	Частка осіб, які користуються інтернетом, за статтю	F.3	1	Ціль 17 Завдання 8	17.8.1		38,75	43,53	ДССУ
18	Частка осіб, які мають мобільний телефон, за статтю	F.3	1	Ціль 5 Завдання b	5.b.1		-	-	Нове дослідження
19	Частка домогосподарств, які мають доступ до ЗМІ (радіо, ТБ, інтернет), за статтю голови	F.3	3	Ціль 5			-	-	Нове дослідження

№	Показник	Відповідність критично важливим сферам ППД	Рівень показника*	Відповідність ЦСР	Національний індикатор ЦСР	Додаткова дезагрегація	Значення показника, жінки**	Значення показника, чоловіки**	Джерело даних
Національні Цілі сталого розвитку до 2030 р.									
20	Частка населення, чий середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %	A		Ціль 1 Завдання 1	1.1.1.	за статтю, за віком, за наявністю дітей	43,2		ДССУ
21	Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення, %, за статтю	A		Ціль 1 Завдання 2	1.2.1.	за статтю, за наявністю дітей в домогосподарстві	70,9		ДССУ
22	Співвідношення тривалості неоплачуваної домашньої роботи (ведення господарства, догляду за дітьми та іншими родичами тощо) жінок та чоловіків, %	C.2, F.1, H.3		Ціль 5 Завдання 3	5.3.1.		–		Нове дослідження
23	Співвідношення середньої заробітної плати жінок і чоловіків, %	F.1, F.5		Ціль 5 Завдання 6	5.6.1		77,7		ДССУ
24	Рівень зайнятості жінок віком 25-44 роки, які мають дітей віком 3-5 років, %	F.6		Ціль 5 Завдання 6	5.6.2		59,0		ІДСД НАНУ
25	Рівень зайнятості населення віком 20–64 років, %	F.6		Ціль 8 Завдання 3	8.3.1	за місцевістю	64,4		ДССУ
26	Частка молоді, які не працює, не навчається та не набуває професійних навичок, серед населення віком 15–24, %	F.6		Ціль 8 Завдання 4	8.4.1		17,7		ДССУ
II. Освіта									
Мінімальний набір ґендерних індикаторів ООН									
27	Рівень грамотності молоді (15-24 років), %, за статтю	B.2, L.4	1	Ціль 4			99,96	99,98	ДССУ
28	Скоригований показник чистого охоплення початковою освітою, %, за статтю	B.1, L.4	1	Ціль 4			93,74	91,85	ДССУ
29	Валове охоплення середньою освітою, %, за статтю	B.1	1	Ціль 4			95,7	97,82	ДССУ
30	Валове охоплення вищою освітою, %, за статтю	B.1	1	Ціль 4			89,48	77,64	ДССУ
31	Індекс ґендерного паритету серед охоплених початковою, середньою та вищою освітою	B.1, L.4	1	Ціль 4			Співвідношення жінок до чоловіків: 1,02; 0,98; 1,15		ДССУ
32	Частка жінок серед випускників вищої освіти за спеціальностями STEM (наука, технології, інжиніринг т математика), %	B.3, B.4, L.4	1	Ціль 4			29,49	X	ДССУ

№	Показник	Відповідність критично важливим сферам ППД	Рівень показника*	Відповідність ЦСР	Національний індикатор ЦСР	Додаткова дезагрегація	Значення показника, жінки**	Значення показника, чоловіки**	Джерело даних
33	Частка жінок серед викладачів сектору вищої освіти, %	B.4, L.4	1	Ціль 4			-	-	Нове дослідження
34	Скоригований показник чистого прийому учнів на перший рівень початкової освіти, %, за статтю	B.1	1	Ціль 4			68,62	67,35	ДССУ
35	Показник завершення початкової освіти, %, за статтю	B.1	1	Ціль 4			104,38	102,54	ДССУ
36	Валовий рівень випуску учнів, які здобули середню освіту, %, за статтю	B.1	1	Ціль 4			-	-	МОН
37	Рівень переходу з початкової до середньої школи (загальні програми), %, за статтю	B.1	1	Ціль 4			98,76	98,79	ДССУ
38	Рівень освітніх здобутків населення віком 25 років і старше, %, за статтю	B.1	1	Ціль 4 Завдання 4	4.4.2				ДССУ
Національні Цілі сталого розвитку до 2030 р.									
39	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 5 років, %, за статтю	B.1		Ціль 4 Завдання 2	4.2.1	за статтю, за місцевістю (місто/ село)	70,6		ДССУ
40	Частка населення, яке повідомило, що за останні 12 місяців користувалось послугами Інтернету, %, за статтю	B.1		Ціль 4 Завдання 5	4.5.2	за віком, за місцевістю	48,9		ДССУ
41	Частка чоловіків серед шкільних учителів (%)	B.1		Ціль 4 Завдання 6	4.6.1		14,7		МОН
III. Здоров'я та суміжні послуги									
Мінімальний набір ґендерних індикаторів ООН									
42	Частка жінок репродуктивного віку (15-49 років), чийі потреби в послугах із планування сім'ї задоволені сучасними методами, %	C.1, C.2	1	Ціль 3 Завдання 7	3.7.1		68,0	X	МІКС
43	Смертність дітей у віці до 5 років, за статтю	C.1	1	Ціль 3 Завдання 2	3.2.1		7,8	9,7	ДССУ
44	Рівень материнської смертності	C.1	1	Ціль 3 Завдання 1	3.1.1		24,0	X	ДССУ
45	Охоплення допологовим доглядом	C.1	1	Ціль 3			98,6	X	МІКС
46	Частка пологів, на яких був присутні кваліфікований медичний персонал	C.1	1	Ціль 3 Завдання 1	3.1.2		99,9	X	МІКС
47	Повікові коефіцієнти тютюнокуріння серед осіб віком 15 років і старше, за статтю	C.2	1	Ціль 3 Завдання а	3.а.1		13,5	47,4	ВООЗ

№	Показник	Відповідність критично важливим сферам ППД	Рівень показника*	Відповідність ЦСР	Національний індикатор ЦСР	Додаткова дезагрегація	Значення показника, жінки**	Значення показника, чоловіки**	Джерело даних
48	Частка дорослих, які страждають від ожиріння, за статтю	С.1, С.2	1	Ціль 3			25,7	22,0	ВООЗ
49	Кількість нових випадків ВІЛ-інфекції в розрахунку на 1 000 неінфікованого населення, за статтю	С.3	2	Ціль 3 Завдання 3	3.3.1	за віком та ключовими групами населення	15-24 рр. – 0,38; 15-49 рр. – 0,46; 50 років і старше – 0,02; всі вікові групи – 0,22;	15-24 рр. – 0,28; 15-49 рр. – 0,64; 50 років і старше – 0,07; всі вікові групи – 0,36;	ДССУ
50	Доступ до антиретровірусної терапії, за статтю	С.3	1	Ціль 3			42,0	38,0	ВООЗ
51	Очікувана тривалість життя при досягненні віка 60 років, за статтю	С.1, С.2	1	Ціль 3			21,07	15,7	ДССУ
52	Рівень смертності внаслідок серцево-судинних захворювань, раку, діабету та хронічних захворювань дихальних шляхів, за статтю	С.1, С.2	1	Ціль 3 Завдання 4	3.4.1		16,2	35,1	ДССУ
Національні Цілі сталого розвитку до 2030 р.									
53	Кількість випадків материнської смерті, на 100 000 живонароджених			Ціль 3 Завдання 1	3.1.1.	за місцевістю	12,0		МОЗ
54	Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом ВІЛ, на 100 000 населення, за статтю			Ціль 3 Завдання 3	3.3.1	за регіоном	9,3		МОЗ, ДССУ
55	Кількість смертей чоловіків і жінок від цереброваскулярних хвороб у віці 30–59 років, на 100 000 чоловіків відповідного віку			Ціль 3 Завдання 4	3.4.1	за регіоном	28,9	64,0	ДССУ, МОЗ
56	Кількість смертей від злоякісного новоутворення молочної залози у віці 30–59 років, на 100 000 жінок відповідного віку			Ціль 3 Завдання 4	3.4.3	за регіоном	26,3	X	ДССУ, МОЗ
57	Кількість смертей від злоякісного новоутворення шийки матки у віці 30–59 років, на 100 000 жінок відповідного віку			Ціль 3 Завдання 4	3.4.4	за регіоном	12,2	X	ДССУ, МОЗ
58	Ймовірність померти в 20–64 роки, чоловіки та жінки (%)			Ціль 3 Завдання 5	3.5.1, 3.5.2	за місцевістю	155	389	ДССУ, ІДСД НАНУ
59	Частка жінок і чоловіків, які курять, серед чоловіків віком 16–29 років (%)			Ціль 3 Завдання 8	3.8.1, 3.8.2	за місцевістю	5,0	31,4	ДССУ, ІДСД НАНУ

№	Показник	Відповідність критично важливим сферам ППД	Рівень показника*	Відповідність ЦСР	Національний індикатор ЦСР	Додаткова дезагрегація	Значення показника, жінки**	Значення показника, чоловіки**	Джерело даних
IV. Суспільне життя та прийняття рішень									
Мінімальний набір ґендерних індикаторів ООН									
60	Частка жінок на міністерських посадах в Уряді	G.1	1	Ціль 5			10,53	x	МСП
61	Частка жінок у (a) національному парламенті та (b) місцевих радах	G.1	1 (a)/ 2 (b)	Ціль 5 Завдання 5	5.5.1		(a) 12 (b) 14	x	МСП
62	Частка жінок на керівних посадах	F.1, F.5, G.1	1	Ціль 5 Завдання 5	5.5.2		41,1	x	НАДУ
63	Частка жінок серед офіцерів поліції	I.2	2				-	x	Національна поліція
64	Частка жінок серед суддів	I.2	2	Ціль 5			-	x	Державна судова адміністрація
Національні Цілі сталого розвитку до 2030 р.									
65	Частка жінок серед депутатів Верховної ради України, %			Ціль 5 Завдання 4	5.4.1		12,2	x	ДССУ
66	Частка жінок серед депутатів обласних рад та місцевих рад міст обласного значення, %			Ціль 5 Завдання 4	5.4.2		14,0	x	МСП
67	Частка жінок серед посад вищого корпусу державної служби (посади категорії "А"), %			Ціль 5 Завдання 4	5.4.3		16,7	x	НАДС
68	Рівень довіри громадян до суду, %			Ціль 16 Завдання 3	16.3.1	за статтю за віком за типом місцевості	5,0		Нове дослідження
69	Кількість осіб, які звертаються по безоплатну правову допомогу, %			Ціль 16 Завдання 3	16.3.2	за статтю за віком за типом місцевості	-	-	Мін'юст
70	Частка населення, задоволеного користуванням інфраструктурними об'єктами та рівнем надання соціальних послуг у ключових сферах у Донецькій та Луганській областях, %			Ціль 16 Завдання 8	16.8.1	за статтю за віком	-	-	Нове дослідження
71	Частка населення, задоволеного рівнем надання адміністративних послуг у Донецькій та Луганській областях, %			Ціль 16 Завдання 8	16.8.2	за статтю за віком за типом місцевості	-	-	Нове дослідження

№	Показник	Відповідність критично важливим сферам ППД	Рівень показника*	Відповідність ЦСР	Національний індикатор ЦСР	Додаткова дезагрегація	Значення показника, жінки**	Значення показника, чоловіки**	Джерело даних
V. Права людини жінок і дівчат									
Мінімальний набір ґендерних індикаторів ООН									
72	Частка жінок і дівчат віком 15 років і старше, які будь-коли мали партнерів, і які зазнали фізичного, сексуального або психологічного насильства з боку теперішнього або колишнього інтимного партнера протягом останніх 12 місяців, за віком	D.1, D.2	2	Ціль 5 Завдання 2	5.2.1	за формою насильства та віком	15-19 рр. – 26,09; 15-44 рр. – 8,0; 15-49 рр.– 10,20	x	МСП
73	Частка жінок і дівчат віком 15 років старше, які зазнали сексуального насильства з боку особи, яка не була їх інтимним партнером, протягом останніх 12 місяців, за віком та місцем	D.1, D.2	2	Ціль 5 Завдання 2	5.2.2	за віком та місцем, де сталося насильство	1,3	x	МДО
74	Рівень підліткової народжуваності (у віці 10-14 років; у віці 15-19 років) на 1 тис. жінок відповідної вікової групи	L.1, L.2	2	Ціль 5 Завдання 5	5.5.1	за віком за регіоном	19,7	x	ДССУ
Національні Цілі сталого розвитку до 2030 р.									
75	Кількість НПА, переглянутих або прийнятих з метою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та недопущення дискримінації щодо жінок і дівчат, одиниць			Ціль 5 Завдання 1	5.1.1		–	–	Міністерство соціальної політики
76	Частка жінок і дівчат віком 15-45 рр., які зазнали принаймні одну з форм фізичного або сексуального насильства, %			Ціль 5 Завдання 2	5.2.1	за віком за формою насильства за характером стосунків із кривдником	22,0	x	Міністерство соціальної політики
77	Кількість звернень щодо насильства в сім'ї, тис.			Ціль 5 Завдання 2	5.2.2	за статтю постраждалих	91,1	14,5	Міністерство соціальної політики
78	Кількість створених спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства осіб			Ціль 5 Завдання 2	5.2.3	за статтю	-		Міністерство соціальної політики
79	Кількість дітей, постраждалих від жорстокого поводження			Ціль 5 Завдання 2	5.2.4	за статтю	2244		Міністерство соціальної політики
80	Кількість осіб, які пройшли програми для кривдників			Ціль 5 Завдання 2	5.2.5	за статтю	588		Міністерство соціальної політики

№	Показник	Відповідність критично важливим сферам ППД	Рівень показника*	Відповідність ЦСР	Національний індикатор ЦСР	Додаткова дезагрегація	Значення показника, жінки**	Значення показника, чоловіки**	Джерело даних
81	Кількість спеціалістів, які пройшли навчання з питань запобігання та протидії домашньому насильству			Ціль 5 Завдання 2	5.2.6	за статтю	300		Міністерство соціальної політики
82	Кількість спеціалістів, які пройшли навчання з питань запобігання та протидії дискримінації стосовно жінок			Ціль 5 Завдання 2	5.2.7	за статтю	496		МСП
83	Кількість наданих соціальних послуг відповідно до потреб осіб, які звернулися щодо домашнього насильства			Ціль 5 Завдання 2	5.2.8	за статтю одержувачів	17 178		МСП
84	Кількість проведених інформаційних кампаній щодо протидії домашньому насильству			Ціль 5 Завдання 2	5.2.9		6 964		МСП
85	Кількість осіб, які були охоплені інформаційними кампаніями щодо протидії домашньому насильству			Ціль 5 Завдання 2	5.2.10		10 000		МСП
86	Відсоток зростання нульової толерантності до усіх проявів насильства серед населення України			Ціль 5 Завдання 2	5.2.11	за статтю	-		МСП
87	Відсоток фінансової забезпеченості регіональних програм щодо протидії домашньому насильству за рахунок відповідних місцевих бюджетів			Ціль 5 Завдання 2	5.2.12	за регіоном	-		МСП
88	Частка осіб, які повідомили про те, що в останні 12 місяців особисто стикнулися з дискримінацією за ознакою статі, серед загальної кількості звернень з питань дискримінації, %			Ціль 10 Завдання 2	10.2.1	за віком, за статтю за місцевістю	66		МСП
89	Чисельність потерпілих від кримінальних правопорушень, пов'язаних з фізичним насильством (умисні вбивства, зґвалтування, тяжкі тілесні ушкодження), у розрахунку на 100 000 осіб,			Ціль 16 Завдання 1	16.1.2	за віком, за статтю	14,0		Генеральна прокуратура
90	Чисельність потерпілих за останні 12 місяців від зґвалтувань насильства, осіб			Ціль 16 Завдання 1	16.1.3	за віком, за статтю	459		Генеральна прокуратура

Примітки:

* **Показники рівня 1:** характеризують важливі питання у сфері ґендерної рівності та/або розширення можливостей жінок; концептуально зрозумілі та ґрунтуються на міжнародній методології та стандартах розрахунку; дані регулярно збираються з достатньою репрезентативністю, є можливість відслідковування динаміки.

Показники рівня 2: характеризують важливі питання у сфері ґендерної рівності та/або розширення можливостей жінок; концептуально зрозумілі та ґрунтуються на міжнародній методології та стандартах розрахунку; але дані не збираються регулярно

(наприклад, проводяться періодичні обстеження з питань насильства щодо жінок або бюджетів робочого часу населення).

Показники рівня 3: характеризують важливі питання у сфері ґендерної рівності та/або розширення можливостей жінок; відсутні міжнародно визнані методології та стандарти; дані не збираються регулярно.

** Наведено останні доступні дані з офіційних джерел за 2014-2018 рр.

ТАБЛИЦЯ 4.2.

Мінімальний набір ґендерних індикаторів: якісні індикатори, що характеризують стан національного інституційного середовища

№	Індикатор	Відповідність критичним сферам Пекінської платформи дій	Рівень показника*
1	Зобов'язання країни у сфері ґендерної рівності щодо зайнятості	F.1, F.5	1
1a	Ратифікація Конвенції МОП про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100	F.1	
1b	Ратифікація Конвенції МОП про дискримінацію в галузі праці та занять № 111	F.1, F.5	
2	Зобов'язання країн щодо підтримки поєднання роботи та сімейного життя	F.1, F.5, F.6	1
2a	Ратифікація Конвенції МОП про рівне ставлення і рівні можливості для трудящих із сімейними обов'язками №156	F.6	
2b	Ратифікація Конвенції МОП про роботу на умовах неповного робочого часу № 175	F.5	
2c	Ратифікація Конвенції МОП про надомну працю № 177	F.5	
2d	Ратифікація Конвенції МОП охорону материнства №183	F.1, F.6	
3	Тривалість відпустки у зв'язку з народженням дитини	F.1, F.6	1
4	Частка заробітної плати, які виплачується під час відпустки у зв'язку з народженням дитини	F.1, F.6	1
5	Наявність ґендерних квот у парламенті (фіксовані місця для жінок і юридично закріплені квоти у складі кандидатів)	G.1	1
6	Наявність ґендерних квот у парламенті (добровільні партійні квоти)	G.1	1
7	Наявність законодавства щодо ґендерної статистики		2
8	Наявність застережень щодо статті 16 КЛДЖ	I.1	1
9	Наявність законодавства з питань домашнього насильства	D.1	1
10	Наявність дискримінації жінок і дівчат у правах наслідування	F.1, L.1	2
11	Мінімальний вік вступу до шлюбу, згідно з чинним законодавством, за статтю	L.1	1

* **Показники рівня 1:** характеризують важливі питання у сфері ґендерної рівності та/або розширення можливостей жінок; концептуально зрозумілі та ґрунтуються на міжнародній методології та стандартах розрахунку; дані регулярно збираються з достатньою репрезентативністю, є можливість відслідковування динаміки.

Показники рівня 2: характеризують важливі питання у сфері ґендерної рівності та/або розширення можливостей жінок; концептуально зрозумілі та ґрунтуються на міжнародній методології та стандартах розрахунку; але дані не збираються регулярно (наприклад, проводяться періодичні обстеження з питань насильства щодо жінок або бюджетів робочого часу населення).

Показники рівня 3: характеризують важливі питання у сфері ґендерної рівності та/або розширення можливостей жінок; відсутні міжнародно визнані методології та стандарти; дані не збираються регулярно.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

- Fleming, R., A. Spellerberg (1999). Using Time Use Data: A history of time use surveys and uses of time use data. Statistics New Zealand.
- Hedman, Birgitta, Francesca Perucci and Pehr Sundström (1996). Engendering Statistics: A Tool for Change. Stockholm: Statistics Sweden.
- Karl L. Wuensch (2019). An introduction to multivariate statistics: <http://core.ecu.edu/psyc/wuenschk/MV/IntroMV.pdf>
- State Statistics Service Ukraine, SSSU (2017). Report on Economic Activity of Population in Ukraine, Kiev, Ukraine.
- State Statistics Service Ukraine, SSSU (2018). Plan of the State Statistical Observations for 2018 of the State Statistics Service of Ukraine: http://www.ukrstat.gov.ua/plan_stat/2018/pl_ss_2018.zip
- United Nations, Economic Commission for Europe, and World Bank Institute (2010). Developing Gender statistics: A Practical Tool.
- The United Nations Minimum Set of Gender Indicators (E/CN.3/2013/33): <https://genderstats.un.org/files/MinimumSetindicatorsweb.pdf>
- UN ESCAP, Statistics Division (2013). Regional Consultative Workshop to develop a Framework and Core Set of Gender indicators in Asia and the Pacific, United Nations Conference Centre, Bangkok 4-6 November 2013.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2016). Integrating a Gender Perspective into Statistics. ST/ESA/STAT/SER.F/111.
- United Nations Office on Drugs and Crime and United Nations Economic Commission for Europe (2010). Manual on victimization surveys. Geneva: ECE/CES/4.
- UN ESCAP, Statistics Division (2013). Regional Consultative Workshop to develop a Framework and Core Set of Gender indicators in Asia and the Pacific, United Nations Conference Centre, Bangkok 4-6 November 2013.
- UNDESA (2019) Guidelines for Producing Statistics on Asset Ownership from a Gender Perspective, ST/ESA/STAT/SER.F/119: <https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/Standards-and-Methods/files/Handbooks/gender/1800223-E-Asset%20Ownership-FinalW-E.pdf>
- UNDESA (2014). Guidelines for Producing Statistics on Violence against Women: Statistical Surveys.
- UNECE and WB Institute (2010). Developing gender statistics: A Practical Tool. Reference manual prepared by the UNECE Task Force on Gender Statistics Training for Statisticians with contributions from various experts.
- United Nations (2017). Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses, Revision 3. Department of Economic and Social Affairs Statistics Division.
- UNFPA (2014). Methodological Guidelines for the Gender Analysis of National Population and Housing Census Data.
- UNDP Ukraine (2017). National Baseline Report “Sustainable Development Goals: Ukraine”: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/library/sustainable-development-report/sustainable-development-goals--2017-baseline-national-report.html>
- UNDP. Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/UKR.pdf>
- Ukraine National Review of Beijing Platform for Action (BPfA), April 2014.
- World Bank (2016). Country Gender Assessment for Ukraine. Kiev, Ukraine.

ДОДАТОК 1.

КЛЮЧОВІ ДОКУМЕНТИ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО ЧИТАННЯ

Теми	Документи
Загальні питання	<p>https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/gender/index.cshmtl</p> <p>United Nations, UNECE & World Bank Institute (2010). Developing gender statistics: A Practical Tool”</p> <p>United Nations, UN DESA (2016). Integrating a Gender Perspective into Statistics</p> <p>UNECE (2015). Indicators of Gender Equality: http://www.unece.org/stats/publications/gender_equality</p> <p>United Nations (2019). Guidelines for Producing Statistics on Asset Ownership from a Gender Perspective. Department of Economic and Social Affairs Statistical Division. ST/ESA/STAT/SER.F/119</p> <p>How well are gender issues covered in household surveys and censuses? An analysis using the IHSN-World Bank Gender Data Navigator 1: http://www.ihsn.org/sites/default/files/resources/Gender_Issues_July-2015.pdf</p> <p>UN Women (2013). A women’s rights and women’s empowerment: imperatives and key components transformative stand-alone goal on achieving gender equality: In the context of the post-2015 development framework and sustainable development goals: http://www.unwomen.org/en/what-we-do/~/-/media/AC04A69BF6AE48C1A23DECAEED24A452.ashx</p> <p>UNSD (2018). The UN Minimum Set of Gender Indicators: https://genderstats.un.org/#/home</p>
Статистика населення	<p>UNFPA (2014). Methodological Guidelines for the Gender Analysis of National Population and Housing Census Data: https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/141006-UNFPA-GenderManual2014-02-SCREEN.pdf</p> <p>United Nations (2017). Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses, Revision 3. Department of Economic and Social Affairs Statistics Division. ST/ESA/STAT/SER.M/67/Rev.3: https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/Standards-and-Methods/files/Principles_and_Recommendations/Population-and-Housing-Censuses/Series_M67rev3-E.pdf</p> <p>United Nations (2010). Measuring the Economically Active in Population Censuses: A Handbook.</p> <p>United Nations Department of Economic and Social Affairs International Labour Office Department of Statistics. ST/ESA/STAT/SER.F/102: https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/Standards-and-Methods/files/Handbooks/population-and-housing-censuses/Seriesf_102-E.pdf</p>

**Статистика з питань
насильства щодо
жінок**

United Nations (2014). Guidelines for Producing Statistics on Violence against Women—Statistical Surveys. Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division. ST/ESA/STAT/SER.F/110: https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/Standards-and-Methods/files/Handbooks/gender/seriesF_110-E.pdf

**Статистика
використання часу**

United Nations (2005). Guide to Producing statistics on Time-Use. Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division. ST/ESA/STAT/SER.F/93: https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/Standards-and-Methods/files/Handbooks/time-use/SeriesF_93-E.pdf

United Nations (2013). Guidelines for Harmonizing Time-Use Surveys, prepared by the Task Force on Time-Use Surveys. United Nations Economic Commission for Europe (UNECE): http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/2013/TimeUseSurvey_Guidelines.pdf

International Labour Office (2018). Survey methods to improve measurement of paid and unpaid work: Country practices in time-use measurement. 20th International Conference of Labour Statisticians Geneva, 10-19 October 2018. ICLS/20/2018/Room document 18: https://www.ilo.org/stat/Publications/WCMS_636055/lang--en/index.htm
